Ty můj kraji, ty mé bezpečí,
ty má zatvrzelosti a má věčnosti!
Kéž je po tom pekelcování místy, kam nepatřím.
Ať svítí světla milovaných chalup, ne jako bóje v dálce,
ale betlemsky radostně a trvale...
Ať si země letí do prázdna, ať si letí,
jen když zbude jistota jednoho místa,
místa třeba jen pro hrob.
Chci ho mít a zrovna tam u nás.
Kdyby jen dvě oči pro pláč zbyly,
já se tam vrátím, já se tam vrátím.

František Halas

Vydává: OBEC STĚMĚCHY
Text: Radka Řepová
Grafická úprava: Kojowato
Tisk: Relative design.cz
Nákladem 500ks vydání první 07 / 2009

Vážení spoluobčané, milí hosté, dámy a pánové, milé děti!

Letošní rok, rok 2009, je pro naši obec skutečně významným. Oslavíme totiž hned tři význačná jubilea. Podle dochovaných písemných záznamů byla naše obec zapsána v zemských deskách již v roce 1279, je tedy nepochybné, že si v letošním roce připomínáme 730. výročí obce Štěměchy. Druhá důležitá událost je spojena s místním Sborem dobrovolných hasičů, od jehož založení v roce 1899 uplynulo letos 110 let. Třetím významným výročím tohoto roku je 100 let od narození národního umělce, hudebního skladatele a štěměšského rodáka, pana Karla Horkého.

Zastupitelé obce společně se členy Sboru dobrovolných hasičů, Tělovýchovné jednoty, Sdružení myslivců, Štěměšské divadelní společnosti a také s řadou dobrovolníků, kteří byli ochotni pomoci, pro Vás k této příležitosti připravili na dny 1. a 2. srpna oslavy, na něž jste byli všichni srdečně pozváni. Velmi nás potěšilo, že můžeme mezi námi také přivítat mnoho našich dřívějších spoluobčanů, kteří se v naší vesnici narodili, řízením osudu sice zakotvili v různých koutech naší vlasti, ale přesto si, a to je velmi důležité a cenné, po celá ta léta uchovali k obci vřelý vztah a rádi se do svých rodných Štěměch vracejí.

Do rukou se Vám dostává zpravodaj, který Vás postupně provede celou historií naší obce, od dob dávno minulých až po události téměř současné. Autorkou této historické zkratky je naše rodačka Radka Řepová, které patří upřímné poděkování nejen za její pečlivou práci, ale především za zaujetí, s jakým se našich štěměšských dějin ujala.

Vážení spoluobčané, dovolte mi, abych závěrem poděkovala všem, kteří se na přípravě našich oslav podíleli, abych poděkovala Vám všem, kteří naši obec zkrášlujete každodenní péčí o svá obydlí, o své zahrádky, ale také o přilehlá veřejná prostranství, všem, kteří přispíváte ke společenskému rozvoji naší obce na poli sportovním i kulturním, a abych zejména poděkovala Vám všem, kteří přispíváte k dobrému soužití a dobrým sousedským vztahům v obci.

Vážení spoluobčané, dovolte mi, abych Vám za celý organizační tým popřála dobrou zábavu při našich oslavách a do Vašeho osobního života Vám přeji hodně zdraví, spokojené rodinné zázemí, stabilní a prosperující společnost a zodpovědné, poctivé a pracovité zastupitele, kteří se společně s Vámi budou podílet na rozvoji naší obce.

S úctou

Marie Báňová
starostka obce

130. výročí založení obce
ŠTĚMĚCHY

RODNÝ KRAJ

Co nejkrásnějšího jsem měl, tobě jsem dal,
potůčků ptačí zpěv, líbezných polí lásku,
tvé duši světlo hvězd.

Co nejkrásnějšího jsem měl, tobě jsem dal, můj synu.

Až dospěl čas a oslnil tě svět,
co moří spatřil jsi, hor vyšších, než jsou mé,
nebeské zálivy, kde fíky horké sluncem
padají oslíkům na útlá kopýtka.

Co já moh tobě dát – jen režných klasů zář,
chudý příkop svůj, mateřídoušku svou,
co já moh tobě dát?

Choulím se zimomřiv a mlčím v ouvratích,
spálen světly světa,
koroptví hejna vzbouzeje, až jednou ke mně se vrátíš,
hlavě tvé dám klid, synu můj.

Jan Čarek

02

ÚVOD

Těmito verši chtěl básník Jan Čarek vyjádřit lásku a vděčnost, kterou cítil ke svému rodnému kraji. Báseň vystihuje vztah každého z nás ke svému rodišti; kraji,kde jsme prožili své dětství a mládí. K tomuto místu nás vážou zvláštní citové vztahy; všechno, co se tohoto kraje dotýká, nás zajímá, a chtěli bychom o něm vědět co nejvíce. Vraťme se tedy zpět do doby dávno minulé a připomeňme si nejdůležitější události, které ovlivnily zrod a vývoj naší obce.

Naše rodná ves se jmenuje Štěměchy. Její název se postupem času pozměňoval z Cziemich, Dsstiemiech, Stiemiech až na současné Štěměchy[1]. Toto žertovné jméno vzniklo složením slovesného imperativu dšči – dštíti, dšču – pršet a substantiva měchъ – pytel, měch. Lidé tak pojmenovali svou osadu asi proto, že zde často pršívalo. Nutno poznamenat, že tento ráz počasí zde přetrvává dodnes. V dřívějších dobách se dešťová voda zachycovala do kožených měchů a používala se k pitným účelům. I tímto způsobem lze vysvětlit vznik názvu naší vesnice. První písemná zmínka se objevuje v listině z roku 1279, v níž se mezi svědky jmenuje Cuzkraj ze Štěměch (Czustrago de Cziemich). Obec se nachází 15 kilometrů západně od Třebíče v nadmořské výšce 621 metrů (Vrchy mají 688 metrů).

1) Vývoj názvu obce: 1279 – Cziemichy, 1386 – Styemyechy, 1464 – Dsstiemyechy, 1528 - Dsstiemyechy, 1720 – Stzimiegy,1846 – Stiemniechy, 1893 – Stěměchy, 1924 - Štěměchy

Vesnice leží na svahu kopce, který je obrácen k východu, po obou stranách státní silnice vedoucí od Třebíče k Telči. V dolním konci obce se rozprostírá náves. Na východním konci obce se nachází pozůstatky vladycké tvrze s částečně zachovanými dvěma vodními příkopy. Uprostřed kruhového tvrziště jsou nevelké zbytky kamenného zdiva - pozůstatky hranaté obytné věže.

Dnes je tvrz upravena jako výletní místo pro pořádání společenských akcí . Nálezy z tvrze (podkova, střepy) jsou uloženy v Západomoravském muzeu v Třebíči. Vedle tvrze se za nejstarší veřejnou stavbu pokládá kaplička, zasvěcená svatému Janu Nepomuckému. Stojí uprostřed vsi po levé straně silnice. Není o ní známo, kdy přesně byla postavena, ale předpokládá se, že někdy po roce 1860. Vysvěcena byla 16. května 1863 na svátek svatého Jana Nepomuckého. Rovněž původ klasicistních božích muk, která se nachází na konci obce směrem k Předínu, je zahalen rouškou tajemství. Kříž pod Štěměchami pochází z roku 1878. V květnu 1910 byl u silnice k Předínu postaven nový kamenný kříž. Nízký kovový reliéf s nápisem zhotovil J. Hurda z Jihlavy. Na severním konci obce se nachází Královský kopeček; kdysi snad kultovní místo (nález V. Grosse), v době první republiky prostor pro pořádání lidových slavností. Uprostřed obce stojí budova bývalé školy, dnes sídlo obecního úřadu. Na návsi se rovněž nachází hasičská zbrojnice, nádrž a dětské hřiště. Mezi významné stavby naší obce patří kulturní dům, sportovní areál se dvěma kurty a fotbalové hřiště na Vrchách.

Se Štěměchami tvoří společnou obec osada Dašov. Leží 2 km jihovýchodně od Štěměch. Jméno má podle zaniklé osady Dašovice, která stávala v lese pod kopcem Mařenkou při cestě z Lesné do současného Dašova. První zmínka o tvrzišti a osadě Dašovicích pochází z roku 1353, jakožto zboží pánů z Heraltic. Od roku 1466 se už uvádí jako pustá. Památkou po osadě zůstaly ještě dnes patrné základy domů a hospodářských budov a dvě studánky, o kterých se vypráví, že stávaly v dědině. Po tvrzišti zbylo vyvýšené místo obehnané hlubokým

příkopem. Zajímavostí je, že nejen tvrz, ale i celá vesnice byla opevněná, což nepatří k obvyklým jevům, a jistě by si toto místo zasloužilo důkladné zaměření a zjišťovací průzkum. Později koncem 17. století se v blízkosti bývalých Dašovic usadilo několik osadníků a založilo tak osadu Dašov. Současný Dašov má šest čísel, ale trvale zde žijí pouze dvě rodiny. Ostatní domy slouží jako chaty a chalupy. Pěkné okolí chráněné oblasti Dašov s rybníkem Panským, hustými lesy, loukami a horou Mařenkou láká mnoho výletníků a rekreantů. Za poznámku stojí pověst, která se váže k roku 1689 a k nejvyšší hoře třebíčského okresu – hoře Mařence, jež byla pojmenována po dívce, která byla v její blízkosti zavražděna. Dodnes můžeme vidět i smírčí kámen s křížem, slovem Mariana a letopočtem 1689, který lidé vztyčili na místě vraždy.

Štěměchy jsou od roku 1859 přifařeny do tři kilometry vzdáleného Předína, kde se nachází kostel zasvěcený svatému Václavu. V Předíně je i základní škola, pošta, zdravotní středisko, které štěměšští občané rovněž využívají. Štěměchami protéká potok Římovka, který se vlévá do řeky Rokytné. V obci se nachází rybník Posměch a hasičská nádrž. Nejrozšířenějším typem půd jsou hnědé půdy, z půdních druhů převažuje půda hlinitopísčitá. Štěměchy náleží do mírně teplé klimatické oblasti. Lesy jsou zde převážně smrkové. V okolních lesích najdeme volně rostoucí sněženky, bledule, kapraď, prvosenky a mnoho druhů hub. Ze zvířeny zde žije káně, jestřáb, zmije, netopýr velký, kuna, prase divoké, ježek, datel, liška, srna, zajíc. V okolí Dašova se nachází i rašelinné louky.

Počet obyvatel i domů v obci neustále kolísal. V roce 1657 se uvádí 15 domů, 1793 – 34 čísel a 308 obyvatel, 1890 – 533 obyvatel a 73 domů, 1910 - 546 obyvatel a 79 domů, 1930 - 518 obyvatel a 93 domů, 1970 - 440 obyvatel a 115 domů, 2001 - 325 obyvatel a 136 domů, 2009 - 305 obyvatel a 140 domů.

Významným štěměšských rodákem je hudební skladatel Karel Horký, který se narodil 4. září 1909. Působil v několika orchestrech po celé naší republice včetně brněnského divadla. Vynikl jako znamenitý hudebník – fagotista i učitel na brněnské konzervatoři a na JAMU. Je autorem řady oper, baletů a orchestrálních skladeb a písní. Složil i hudbu k několika filmům. Zemřel v Brně 27. 11. 1988.

K NEJSTARŠÍM DĚJINÁM OBCE

Vyšší poloha, drsné podnebí, neprostupnost lesů a neschůdnost krajiny vylučovaly možnosti pravěkého osídlení. Archeolog Vilém Gross nalezl v roce 1938 v trati Královský kopeček (místo označované i jako Mohyla) předměty z doby halštatské (starší doba železná, podle naleziště Hallstatt). V době halštatské osídlil území jižní a jihozápadní Moravy lid horákovské kultury, nazvané podle mohyly velmože „Hlásnica“ u Horákova na Brněnsku. Horákovská kultura se člení do tří stupňů podle časového hlediska. Doklady osídlení III. stupně horákovské kultury (5. – 3. století př. n. l.) jsou zjištěny i ve Štěměchách. Mezi nálezy Viléma Grosse z této doby patří miska, zlomky keramiky, kamenné štípané nástroje i zvířecí kosti. Mezi nalezené předměty pa-

tří i pozoruhodná nádobka na nožce, která však působí jako cizí prvek. „Patří-li uvedený nález skutečně do pozdně halštatského období, potom asi dokládá pronikání nových vlivů z okolních kulturních oblastí“. [1)] I kdyby ona nádobka nepatřila do horákovské kultury, jsou zde doloženy další předměty, proto lze právem předpokládat, že již ve starší době železné zde stávala zemědělská osada. [2)] Pozůstatky po keltském či germánském osídlení se prozatím ve Štěměchách nenašly. Nemůžeme tedy s jistotou tvrdit, zda ves byla trvale osídlena již od starší doby železné a toto osídlení nebylo přerušeno. Bylo zde také nalezeno větší množství keramiky, která vykazuje charakteristické znaky slovanského období . Víme tedy, že nejpozději v období zvaném mladohradištní (11. – 12. století) bylo území naší obce opět osídleno. Kdy přesně a jak naše vesnice vznikla či byla založena, nelze bohužel zjistit.

První písemná zmínka o naší obci je v listině z roku 1279, kdy se mezi svědky jmenuje Cuzkraj ze Štěměch. Ten pravděpodobně získal původně zeměpanskou osadu jako sudí ve Znojmě. Cuzkraj spolu se znojemským purkrabím Radslavem z Heraltic rozsuzovali spor mezi premonstrátským klášterem v Louce a městem Znojmem o pastviny a rybaření. Cuzkraj (správně čteno Cizkraj) získal Štěměchy buď jako dar, nebo si ves koupil. Možná to ovlivnil i vzájemný vztah Cuzkraje a Radslava, neboť Heraltice jsou nedaleko Štěměch. Toto osobní jméno Cuzkraj bylo používáno v rodu Ranožírovců, kteří měli v erbu paroh. Protože se aktivně podíleli na kolonizaci kraje mezi Želetavou a Jihlavou, je dost pravděpodobné, že zmíněný Cuzkraj k nim patřil.

Před polovinou 14. století držel Štěměchy Přibek a v roce 1368 je uváděn vlastníkem tehdejší osady Jindřich a Huk (Hugo) ze Štěměch, který své ženě Kláře zde připsal 150 kop věna. O deset let později roku 1378 zapsal Adam ze Štěměch své manželce Lunetě ve Štěměchách na tvrzi a dvoře 100 kop věna.[3)] Zde se poprvé objevuje písemná zmínka o štěměšské tvrzi. Toto vladycké sídlo však bylo postaveno nepochybně mnohem dříve. Sídelní plošinu obklopoval příkop široký 12 – 14 metrů a poměrně široký val. Na jižní a jihovýchodní straně je dochován ještě druhý příkop. Důvodem větší šířky mezilehlého valu (3,5 – 7 m) bylo patrně to, že mohl být obsazen obránci. Tomu nasvědčuje i náznak zemní bašty právě na jihovýchodní straně. Příkopy byly napájeny ze soustavy rybníků.

1) Pravěk Třebíčska. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost V Brně a Západomoravské muzeum v Třebíči, 1986, s. 123.
2) Lidé pozdní doby halštatské byli zemědělci a pastevci. Žili v zemnicích i podzemnicích, uměli zpracovávat železnou rudu a vyráběli z ní zbraně i nástroje(sekyry,nože, hroty šípů a kopí, koňské uzdění, kování vozů, náramky, spony a jehlice). Vyráběli rovněž keramické nádoby(amfory, šálky, hrnky, misky).Žili nejen v zemědělských osadách, ale i v menších opevněných hradištích. Mezi nejbohatší vrstvy patřili velmožové a kněží, mezi střední obchodníci a řemeslníci.Po roce 400 př.n.l. Keltové přichází i k nám na Moravu a setkávají se s původním halštatským obyvatelstvem, to postupně podléhá Keltům a je postupně asimilováno.
3) Dvorský F. Vlastivěda moravská. Třebický okres, Brno 1906

První vodní plocha se rozprostírala na dnešní návsi, jejíž hráz se nacházela v místě dnešní silnice u hasičské zbrojnice. Druhý rybník byl hned pod ním, připomíná ho vysoká hráz u tvrze – místo zvané lidově Pasík. Samotnou tvrz pak chránil největší rybník s výstižným názvem Chobot. Vladycké sídlo bylo tedy velmi dobře opevněné . Hned nad tvrzí se nacházel dvůr, který měl výsadu alodní, to je, že byl dědičný, svobodný a zapisoval se v zemských deskách. Náležel také člověku svobodnému, nikoli poddanému. Toto veliké dílo nemohlo vybudovat několik osadníků, a proto se lze právem domnívat, že náležel markrabímu, který vladyku jen dosazoval. Tvrz měla význam strážní, a to nejen z důvodů pomezních, ale i proto, že kolem vedla prastará Haberská stezka[1)], která spojovala Znojmo s Prahou. Nyní se však vraťme k dalším vlastníkům Štěměch. Jošt (tj. Jodok) Tluksa z Božejova prodal roku 1386 osadu s tvrzí Petru Hechtovi z Rosic. Nový pán Štěměch byl hofmistrem moravského markrabího Jana Jindřicha (bratr Karla IV.) a purkrabí hradu Vranova. Po něm patřily Štěměchy Joštu (Jodokovi) Hechtu z Rosic, nejvyššímu sudímu, podkomořímu Markrabství moravského a purkrabímu hradu Veveří. Hechtové z Rosic patřili mezi přední moravské pány. Při sporech mezi Hechty a rokštejnskými Valdštejny byla tvrz roku 1408 Hynkem z Valdštejna (loupeživý rytíř) pobořena a osada zabrána. Majitel Štěměch Vznata Hecht z Rosic za tento čin povolal k soudu Hynkova syna Jindřicha. Tvrz byla poté obnovena natolik kvalitně, že se na ní Bernard Hecht mohl usadit.

Štěměchy zůstávají v držení Hechtů z Rosic až do roku 1450, kdy rod vymřel a jejich statky - odúmrť zastavil Jiří z Poděbrad (tehdy ještě jako správce) roku 1453 Přemkovi, knížeti těšínskému. Ten pak roku 1464 prodal ves i s tvrzí Oldřichu Mládenci z Miličína. Roku 1466 získal Oldřich rovněž Dašovice, tehdy už pustou ves. Dašovice byla původně hrazená středověká vesnice s tvrzištěm, která se nacházela v lese pod kopcem Mařenka při cestě z Lesné do současného Dašova. První písemná zmínka o Dašovicích pochází z roku 1353, kdy patřila

polovina vsi Heraltovi z Heraltic a tato polovina je majetkově dlouho sledovatelná. O druhé půli pojednává asi až zápis z roku 1386, jímž Eva, manželka jistého Václava, zastavuje své věno na Dašovicích a Předíně brněnskému židu Šavlovi (Chavlinovi). U této části byla patrně tvrz, neboť Vilém Roman z Myslejovic, který od roku 1390 zboží sceloval, se od roku 1406 po Dašovicích také psal. Před rokem 1415 je získal Jošt Hecht z Rosic, který sídlil jinde, a to byl asi důvod pro opuštění tvrze. Ani Myslejovičtí, jimž nějaký díl zůstal, už v Dašovicích nebydleli. V roce 1466 byla pustá také vesnice, kterou tehdy získal od Jiřího z Poděbrad Oldřich Mládenec z Miličína.

Nový pán Štěměch a Dašovic byl oddaným stoupencem krále Jiřího z Poděbrad, pocházel z mocného českého rodu, neboť jeho strýc Pavel z Miličína byl roku 1440 olomouckým biskupem. Hejtman Oldřich Mládenec z Miličína a ze Štěměch se roku 1465 vyznamenal při dobývání hradu Cornštejna. Za statečnost a věrnost dostal o rok později od Jiřího darem i ostatní statky panství heralticko-předínského. (Oldřich byl švagrem a dědicem Jošta Hechta z Rosic, jednoho z bývalých majitelů heraltického panství). Na jaře 1468 vypravil král Jiří vojsko proti německému císaři Fridrichu III. Císaři okamžitě přispěchal na pomoc uherský král Matyáš Korvín, Jiříkův bývalý zeť. Vojsko Jiřího pod vedením jeho syna Viktorina a Václava Vlčka ustupovalo k třebíčskému klášteru, spoléhaje na jeho dobré opevnění. Klášter byl dobyt, město Třebíč vypáleno a mnoho obyvatel povražděno. Začíná dvacetiletá okupace Moravy uherským králem Matyášem Korvínem. Deseti vesnicím v okolí Třebíče se přisuzuje zánik a zpustnutí právě za uherských válek. V této době Štěměchy a okolí obsadil Jindřich Hradecký z Telče, Matyášův přívrženec. Dříve se předpokládalo, že štěměšská tvrz i osady Dašovice, Březová, Bezděkov a Jenišov dobyla uherská vojska. Není to však pravda, štěměšská tvrz byla dobyta roku 1408 a vzápětí obnovena, osady se uvádí pusté již v roce 1466, kdy zde Uhři ještě vůbec nebyli. Bohužel ani Královský kopeček nemá s Matyášem Korvínem nic společného, uherský král zde nikdy nebyl, i když se vyprávělo, že z tohoho místa prý pozoroval pohyby vojsk, plnění rozkazů a požáry Miličínových osad. V roce 1486 král Vladislav II. Jagellonský znovu potvrdil pozůstalému potomku Přibíkovi Mládenci z Miličína všechny statky, které obdržel jeho otec Oldřich od Jiřího z Poděbrad. Přibík opět vlastnil tvrz Dštěměchy s osadou a domem, ves Předín i další majetek Miličínů.

1) Cesta vedla přes Čáslavice, Říkov, Chlístov, Heraltice,kde se vybíralo mýto, dále pak na Brtnici a Jihlavu. Tato trasa později měnila směr a za vlády Marie Terezie, kdy byla postavena tzv. císařská silnice z Vídně do Prahy přes Znojmo, Želetavu a Jihlavu, zcela zanikla opevnění. 1)

ŠTĚMĚCHY SOUČÁSTÍ BRTNICKÉHO A SÁDECKÉHO PANSTVÍ

Syn Přibíka z Miličína Oldřich prodal roku 1505 Dštěměchy a okolí bratrům Zdenkovi a Burjanovi z Valdštejna, tím se Štěměchy dostávají k panství brtnickému. Tvrz musela být podle kupní smlouvy ještě v uživatelném stavu, ztratila však poslání vladyckého sídla a rychle chátrala. V brtnickém urbáři z roku 1533 – 38 se uvádí, že z celkového počtu 9 dvorů na panství, byly v režii vrchnosti obhospodařovány tři dvory: Petrovice, Heraltice a Štěměchy. Přítomnost panského dvora ve Štěměchách znamenala pro obyvatele Štěměch větší robotní povinnosti, než jaké měli poddaní tam, kde vrchnostenský dvůr nebyl. Výše robot však není zaznamenána. Valdštejnové vlastnili zámek Brtnici a své panství neustále rozšiřovali, protože leželo na důležité obchodní cestě vedoucí z Vídně do Prahy. Další z pánů z Valdštejna Hynek působil v diplomatických službách císaře Maxmiliána II. a zastával nejvyšší zemské úřady: stal se nejvyšším sudím i zemským hejtmanem Markrabství moravského. V náboženských otázkách se přidržoval luteránství, byl i výborným hospodářem. Přestavěl pozdně gotický hrad Brtnici v renesanční zámek se třemi nádvořími. Hynek z Valdštejna zemřel roku 1596 a po smrti jeho ženy Kateřiny Zajímačky zdědil panství Zdeněk z Valdštejna, syn Hynkova bratra Jindřicha.

Zdeněk zdědil po svém otci Sádek (Valdštejnům patřil od roku 1399) a Moravské Budějovice. Brtnice byla jeho třetím panstvím. Podle urbáře brtnického Štěměchy i s Čechočovicemi přešly roku 1585 z brtnického panství k panství sádeckému. Potvrzuje to i konfiskační protokol panství brtnického z roku 1622, kde se Štěměchy neuvádí, protože již tehdy patřily ke zboží sádeckému. Zdeněk Brtnický byl posledním majitelem brtnického i sádeckého panství z rodu Valdštejnů. Dostalo se mu pečlivého vychování i vzdělání, studoval na proslulé evangelické univerzitě ve Štrasburku. Zachoval se i jeho deník, v němž si vedl zápisy i o svých cestách po Francii, Belgii a Anglii. V Londýně si získal sebejistým vystupováním přízeň královny Alžběty I. a poznal život anglické aristokracie.

Hlásil se k luteránství, ale udržoval i styky s vůdčími osobnostmi kalvínského světa. Horlivě se zúčastnil stavovského povstání v letech 1618 – 1620 a byl i členem zemského direktoria. Po bělohorské bitvě byl v Jihlavě zatčen a uvězněn. Původně měl být popraven, ale císař mu změnil trest v doživotní žalář na Špilberku. Tuhé vězení a útrapy podkopaly jeho zdraví, a tak tento vzdělaný a ušlechtilý aristokrat zemřel všemi opuštěn ve špilberském vězení 24. června 1623. Jeho panství byla zkonfiskována: moravskobudějovické získal Hanibal ze Schaumburka, brtnické italský hrabě Rombalt Collalto a sádecké si roku 1622 koupil podplukovník Thomas Cerboni.

Třicetiletá válka postihla jihozápadní Moravu zejména vpádem Švédů. Roku 1643 obléhali Švédové blízký hrad Sádek, nepodařilo se jim ho však dobýt. Bylo však zpustošeno několik okolních vesnic. Po bitvě u Jankova 6.3.1645, nejkrvavější bitvě třicetileté války na našem území, postupovali Švédové na Moravu podruhé. Tentokrát se jim podařilo Sádek obsadit a půl roku v něm pobývali vojáci tří švédských regimentů, které museli sádečtí poddaní živit. Pak zde ještě pobývala císařská posádka. V roce 1645 ještě postihla Třebíčsko morová nákaza.

Podle záznamu v druhém lánovém rejstříku z roku 1679 Štěměchy patřily spolu s Římovem a dalšími vesnicemi panství sádeckému. Panství sádecké vlastnil od roku 1678 moravský zemský advokát Bohumír Antonín Walldorf, který získal zadlužené panství koupí od Františka Maria, barona Cerboni. K panství sádeckému náležely Štěměchy až do zrušení roboty v roce 1848 (dvůr až do pozemkové reformy - parcelace probíhající v letech 1921 – 1929). Z dob Walldorfů pochází pravděpodobně nejstarší obecní pečeť Štěměch. Pečeť je osmihranná o rozměrech 16 x 16 mm. V pečetním poli se nachází radlice hrotem nahoru. Po stranách ji doprovází květina (pravděpodobně květ lnu) a kosa bez kosiště. Nad radlicí jsou písmena I.DS. Obvod pečetě je lemován linkou a perlovcem.

Z prvního lánového rejstříku z roku 1657 (soupis poddaných kvůli výběru daní) se dozvídáme, že ve Štěměchách bylo jen 7 celoláníků (1 lán - 60 měřic, 1 lán - 18 – 23 ha), 3 půlláníci a 5 chalupníků, tj. 15 domů. Počet obyvatel nebyl zapsán.

Sádecké panství držel rod Walldorfů až do roku 1796, kdy zemřel poslední mužský představitel rodu. Bohumír Walldorf byl zemský advokát, nedlouho před koupí sádeckého panství povýšený do rytířského stavu. Zasloužil se o rozsáhlou přestavbu zámku, protože Sádek roku 1694 vyhořel. Tímto získal zámek renesančně-barokní vzhled, který se zachoval až dodnes. Z rokytnické farní kroniky se dozvídáme, že v roce 1695 celoláníci robotovali panství sádeckému po tři dny potahem. Po sv. Janu Křtiteli se přidalo každému ještě 25 pěších dnů (polní práce). Kromě toho se z lánu odvádělo: každá 10. husa, 5 kuřat, kopa vajec, otep lnu a desátý snop ze všeho obilí.

Za zmínku stojí pověst, která se váže k roku 1689 a nejvyšší hoře celého třebíčského okresu, hoře Mařence. Na dašovském mlýně žila se svými rodiči dívka Mariana, které všichni říkali Mařenka. Dívka chodila do blízké vesnice Želetavy na trh prodávat vejce. Jednoho dne, když se vracela z trhu, byla Na Perných přepadena lupičem, okradena a zavražděna. Na místě vraždy dal její otec, mlynář, položit kámen s křížem a nápisem MARIANA 1689, aby se na ubohé děvče nezapomnělo. Lidé i na její počest pojmenovali horu, která se nad Dašovem a celým okolím vypíná. Sice existuje více verzí této smutné události, ale jedno je jisté: kámen tam můžeme vidět dodnes, byl jenom při rozorávání mezí o několik metrů posunut.

Války a s nimi spojené průchody vojsk vesnicemi, robota, neúroda, nemoci, požáry – to vše ztěžovalo život poddaných. V době sedmileté války v roce 1759 se dostala pruská armáda na Třebíčsko, město Třebíč jim muselo vyplatit 12 000 zlatých jako výkupné, aby nebylo napadeno. Po bitvě u Slavkova se krajem potulovali francouzští vojáci.[1)] Prusové se ve Štěměchách objevili 12. července 1866, kdy přirazila do Štěměch pruská hlídka hulánů. Před příchodem „Prajzů", jak se jim lidově říkalo, prchalo obyvatelstvo do lesů, protože byli lidé vystrašeni přehnanými historkami o pruském řádění. Teprve později se ukázalo, že hrůzostrašné pověsti, jež příchodu Prusů předcházely, byly výmyslem. Při tomto tažení byly Štěměchy ušetřeny rabování, až na zpátečním tažení bylo v obci ubytováno něco přes 200 vojáků, které muselo štěměšské obyvatelstvo pár dnů živit.

K velkým neúrodám a hladomoru došlo v našem kraji v letech 1771 a 1772. Lidé se prý živili trávou, kopřivami a otrubami. Neúrody a roboty vedly v roce 1775 k selskému povstání v nedalekých Lesonicích, které muselo být potlačeno vojskem. Zlepšení poddanských poměrů přineslo až vydání tolerančního patentu Josefem II. v roce 1781. Život poddaných ztrpčovaly i epidemie nemocí. V roce 1645 byl celý kraj

zachvácen morem, který rapidně snížil počty obyvatel. K velké epidemii cholery došlo v roce 1833. Další z epidemií, která postihla naši obec, byly roku 1880 neštovice, jimiž onemocnělo 40 osob, 10 případů bylo smrtelných.

Roku 1796 vymírají Walldorfové po meči a dědicem panství se stává František Kajetán Chorynský z Ledské, maltézský rytíř, c. k. major a syn Kajetány z Walldorfu, poslední dědičky tohoto rodu. V rukou Chorynských z Ledské zůstal Sádek bezmála 150 let. Jejich zásluhou byl zámek udržen v dobrém stavu i s bohatými sbírkami až do roku 1945, kdy byli majitelé násilně vystěhováni a zámek později přeměněn na základní školu.

Pozornost si zaslouží také zmínka o těžbě železa ve Štěměchách. V listopadu 1857 byl u Štěměch proveden vrt a v dubnu 1858 zde byly položeny čtyři důlní míry dolu Hubert. Jeho nálezná šachta ležela v poli Ondřeje Vobůrky (č. p. 15) v trati Na Polodílech (Poloudělí). Šachta měla hloubku tři metry a odkryla ložisko hnědele o mocnosti kolem jednoho metru, které se táhlo ve směru sever – jih. Další šachta byla v mokřisku „U Kříže" na poli Ondřeje Kováře (č. p. 24), která měla hloubku šest a půl metru a mocnost asi půl metru. Tento důl byl pojmenován František. Další šachty byly již v katastru Předína. Místní hnědel měl obsah železa do 35 % a značný obsah manganu. Těžba železa ve Štěměchách trvala nejdéle do roku 1872, kdy byl proveden výmaz důlních měr.[2)]

Osada Štěměchy příslušela nejprve farou do Čáslavic, ještě v roce 1492 tam platila faráři desátky. Do Opatova byla přifařena do roku 1859. Od kdy, není známo, neboť jak v Čáslavicích, tak i v Opatově fara i kostel vyhořely a s nimi všechny záznamy. Fara v Předíně je sice připomínána v roce 1366, věž kostela svatého Václava[3)] je z první poloviny 13. století, ale i Předín náležel do roku 1859 do Opatova, kam obyvatelé platili faráři desátky. Od roku 1859 byly Štěměchy přifařeny i s osadou Hory do Předína.V tehdejších dobách chodily děti do těchto farních středisek i do školy. Se školní docházkou to bylo velmi špatné. Většina lidí na venkově byla negramotných. Až zavedení povinné školní docházky pro děti od 6 do 12 let Marií Terezií v roce 1774 tuto skutečnost změnilo, přesto však rodiče školních dětí dávali často přednost práci doma před školou. V roce 1788 byla v Předíně zřízena obecná škola. Navštěvovaly ji i děti ze Štěměch. Školní budova stávala u kostela.

Bylo to jednoduché stavení o dvou světnicích, panovaly zde nehygienické podmínky a třídy byly žáky přeplněny. Návštěva školy dětmi ze Štěměch byla velmi slabá, za špatného počasí, obzvláště v zimním období, se nedalo do školy vůbec dostat, a proto se obyvatelé Štěměch rozhodli postaviti si školu vlastní. Do konce října roku 1864 byla škola ve Štěměchách dostavěna. Byla to jednotřídní škola. Největší zásluhu o zřízení zdejší školy měl předínský farář P. František Bláha. Prvním učitelem a správcem byl Martin Rýček. Stavba školy si vyžádala náklad 3 300 zlatých. Dne 1. června 1888 se začalo s přestavbou jednotřídní školy na školu dvojtřídní. Na starou budovu bylo přistavěno poschodí, v němž byly umístěny obě třídy, záchody a na chodbě byla šatna. Z původní třídy byl upraven byt pro učitele a správce školy. Stavbu provedl stavitel Krištof z Nové Říše. Přestavba stála 5 639 zlatých 64 krejcarů. Svému účelu byla budova odevzdána 22. října 1888. Ještě téměř rok vyučoval obě třídy polodenně tehdejší správce školy Josef Hybášek. Teprve 17. září 1889 přišel první podučitel Ferdinand Volas, takže teprve od toho dne se začalo učit ve dvou třídách. Od roku 1899 zde působil učitel Augustin Komárek a řídícím učitelem se stal roku 1913 Jan Lysák. Do roku 1928 chodili žáci ze Štěměch do měšťanské školy do Želetavy. Počet těchto žáků byl velmi nízký, naprostá většina zůstávala ve škole ve Štěměchách. V roce 1928 byla měšťanská škola zřízena i v Předíně, kam pak chodily i děti ze Štěměch.

1) V blízkém Chlístově byly prý objeveny hroby několika napoleonských vojáků
2) Začátkem dubna 1952 se na poli Otakara Polendy v trati Na Poloudělí propadla v zemi díra o průměru asi čtyři metry. Všeobecně se soudilo, že to je propadlá šachta z dávno zanechaných zlatých dolů. Bohužel to nebylo zlato, co se v okolí Štěměch těžilo, ale železo.
3) Do dnešní podoby přestavěn v roce 1849.

Kronika obce Štěměch je psána až od roku 1929, kdy byl kronikářem obce zvolen řídící učitel Bohumil Jonáš, který z různých pramenů a podle vyprávění pamětníků sepsal všechny události a připojil historický úvod . Nejvíce zpráv zaznamenaných v kronice bylo věnováno požárům, krupobitím a povodním. Mezi zajímavé události z konce 19. století a začátku 20. století patří například stavba obecní sýpky, spor o les , první volby, pokácení obrovské jedle, stavba silnice k Dašovu či založení jubilejního sadu a vznik spolku „Sdružení venkovské omladiny".

Obecní zastupitelstvo se rozhodlo, že po čas nouze a neúrody si postaví obecní sýpku, kam každý obyvatel k tomuto účelu složí určitou část obilí. Z obilí uloženého na sýpce si pak jednotlivci půjčovali. Z míry půjčeného obilí musel pak každý dáti „mejtník" obilí úroku. A tak se to dělalo až asi do roku 1890, kdy si obilí jednotlivci raději rozebrali zpátky, protože dlužníci vypůjčené obilí liknavě vraceli.

Spor o vlastnictví lesa Drbálku nastal na počátku roku 1868 mezi obcí Štěměchy a velkostatkem sádeckým. Spor byl projednáván i soudně. Obecní zastupitelstvo, aby učinilo konec nekonečnému soudnímu projednávání, se rozhodlo, že les od velkostatku raději za 2 100 zlatých odkoupí. V obecních volbách v roce 1878, které jsou jako první zaznamenány v kronice, byl zvolen starostou František Hobza, prvním radním se stal Jan Dokulil a druhým radním Tomáš Vrzal. Na hoře Mařence byla v roce 1907 skácena vysoká jedle, která měla výšku 46 m a průměr přes dva metry. Z této jedle byla odříznuta dvě kola, z nichž jedno bylo odesláno do Vídně a druhé jako stůl na zámek Sádek. Rok 1908 byl ve znamení šedesátiletého panování císaře Františka Josefa I. K této události byl založen obcí štěměšskou tzv. jubilejní sad na návsi. V tomto roce se začala také stavět silnice na Dašov. V roce 1910 bylo ve Štěměchách založeno farářem Setničkou Sdružení venkovské omladiny. Popud k založení tohoto spolku vyšel z kláštera novoříšského. Při založení mělo sdružení 50 členů, z nich 16 bylo z Předína. Do knihovny Omladiny daroval farář asi sto svazků pěkných a cenných knih.

I počasí mělo své rozmary. Dne 13. května 1895 napadlo tolik sněhu, že se mohlo jezdit i na saních. I 6. října 1897 napadl sníh v takovém množství, že musel být na silnici k Předínu vyházen, aby vůbec mohly projet povozy. Dne 27. července 1902 se přihnala obrovská vichřice s krupobitím. Kroupy prý dosahovaly velikosti vejce a bylo jich místy až po kotníky. Letní měsíce roku 1910 byly velmi deštivé a chladné, důsledkem toho stoupla cena potravin až o padesát procent. Nepříznivé počasí roku lidé připisovali Halleyově kometě, která se v květnu po sedmdesáti letech objevila na obloze. Mnoho lidí s obavou očekávalo objevení se komety, neboť byla mezi lidmi roztroušena zpráva, že naše země, která procházela jejím ohonem, může býti zničena.

Požáry představovaly pro naše předky jednu z nejhorších pohrom, proto v druhé polovině 19. století začaly v naší zemi vznikat dobrovolné organizace občanů bojující proti požárům. Sbor dobrovolných hasičů ve Štěměchách byl založen 8. září 1899. Zakladatelem a prvním starostou sboru byl řídící učitel Josef Hybášek. Při založení měl sbor 36 členů. Obec zakoupila za 800 zlatých čtyřkolovou ruční stříkačku, výzbroj v hodnotě 600 zlatých si sbor pořídil sám. Již od samého počátku hasiči organizovali společenské akce, plesy a výlety.
První světová válka zasáhla tragicky do života obyvatel naší vesnice. V jejím průběhu narukovalo z naší nevelké obce 97 mužů. „ V každém domě se ozýval nářek a druhého dne lid chodil jako omámen. Nezapomenutelné jsou scény, které se odehrávaly v neděli 2. srpna 1914 při odchodu otců a synů z domova. Otec objímal plačící ženu a děti, které ho nechtěly pustiti. Ostatními občany byli vojíni vyprovázeni až na nádraží do Okříšek. Srdce se svíralo bolestí těmto mužům, když museli se rozloučiti s těmi, kteří byli radostí jejich života. A mnohý z nich ve strašné předtuše cítil, že je vidí naposled."[1)]

Mobilizovaní muži z naší obce bojovali na všech třech frontách, ale nejvíce jich bylo v Itálii. Během války padlo do zajetí dvacet čtyři mužů , z nichž deset vstoupilo do československých legií bojujících v Rusku, Francii a Itálii. Období války těžce postihlo opuštěné rodiny bez otců a synů. Ženy a děti musely zastat práci mužů a uživit se. Ceny potravin, šatstva a obuvi během války neustále stoupaly, a proto mnoho rodin žilo v bídě. Nastaly také rekvizice. Za asistence německých vojáků se bralo vše: mouka, dobytek, obilí. Ke konci války se v našich lesích skrývalo mnoho dezertérů. Lidé z naší obce jim pomáhali, dávali jim jídlo i šatstvo. Z devadesáti čtyř narukovaných občanů se jich dvacet čtyři nikdy nevrátilo. Nejmladšímu z padlých Jaroslavu Trnkovi bylo pouhých osmnáct let.

V OBDOBÍ NOVÉ REPUBLIKY

„Veliká to byla pro nás chvíle, když 28. října 1918 samostatný stát československý vstoupil v život. Nepopsatelné nadšení zmocnilo se všeho českého lidu. Po celé svobodné naší vlasti rozhostila se láska a rozjiskřila radost. Lidé na potkání radostí tiskli si ruce, neznámí se objímali a druh druhu sliboval pomoc. Bezmezné nadšení vzplanulo po všech našich zemích. Vlající prapory, hlahol zvonů a písní ohlašovaly lidu československému, že odvěký jeho sen a touhy po svobodě jsou splněny." [2)] Naše obec, stejně jako celá země, prožívala tyto radostné

okamžiky z vyhlášení samostatnosti. Hned 3. 11. 1918 uspořádalo obecní zastupitelstvo velikou oslavu spojenou s projevy a slavnostním průvodem obcí. Radost ze svobody a konce válečných útrap byla umocňována očekáváním mobilizovaných mužů, ale také kalena zármutkem, protože někteří se domů nikdy nevrátili.

Po válce se život vesnice vrátil zpět do svých kolejí. Štěměchy byly obcí horskou s převahou lesů v katastru, zemědělskou, středně velkou a čistě českou. Domy byly stavěny z tvrdého materiálu, byly zomítány a většinou bez ozdob a výklenků.

1) Kronika obce Štěměch, I. díl, s. 75
2) Kronika obce Štěměch, I. díl, s. 81

Ke katastru obce patřilo 995 ha. Z toho bylo: 354 ha polí, 94 ha luk, 6 ha zahrad, 63 ha pastvin, 452 ha lesů, 3 ha rybníků, zbytek tvořila zástavba. Tratě se jmenovaly: Padělky, Prašivec, Březová, Kozina, Za Brankou, Perná, Smrčí, Franštát, Velká a Malá Krajina, Davdovec, Kopanina, Na Bezdíkově. Obec patřila do politického a soudního okresu Třebíč. Podle sčítání lidu z roku 1921 žilo ve Štěměchách v 83 domech 536 obyvatel. Všichni obyvatelé byli národnosti české. Podle náboženského vyznání byl jeden evangelík, jeden občan bez vyznání a ostatní se hlásili k římskokatolické církvi.

Štěměchy byly obcí zemědělskou. V rámci pozemkové reformy (1921 – 1929) došlo k parcelaci zdejšího dvora, který náležel velkostatku Bedřicha Chorynského z Ledské a na Sádku. Orná půda ve výměře 112 ha měla být rozdělena mezi rolníky. Přihlásilo se 216 žadatelů, kteří však měli zájem až o 437 ha půdy. Ceny byly vysoké: za míru pole byla stanovena průměrná cena 780 Kč, 1 100 Kč za míru louky, proto nakonec celých 52 ha půdy zbylo a tento zbytkový statek si pak koupili dva sedláci z Předína, František Jeřábek a František Šilhavý, kteří se poté do Štěměch přistěhovali. Po válce byli v obci tři celoláníci (v našem kraji 1 lán = 18, 3 ha), šestnáct pololáníků, sedm čtvrtláníků, čtyřicet pět chalupníků a osm domkářů. Nejvíce se pěstovávaly v obci brambory, žito, oves, krmná řepa a jetel. Pro domácí potřebu i hrách, čočka, ječmen, pšenice, hlávkové zelí, mák a len. Chovala se především drůbež, skot, ovce, kozy a vepři. Ve Štěměchách bývalo i deset párů koní, které měli větší sedláci. K velkostatku patřila i zřícenina tvrze s pozemkem. V roce 1923 v rámci parcelace byla tvrz obcí odkoupena a upravena na školní hřiště.

S prováděním pozemkové reformy souviselo i združstevňování zemědělského průmyslu. Lihovar v obci byl zřízen nájemcem dvora Kašparem Goldmanem roku 1911. Od počátku 1. světové války se v lihovaru nepracovalo a budova chátrala. Řídící učitel František Boudar z Římova se pokusil založit družstvo a obnovit provoz lihovaru, ale nepodařilo se, protože se správní rada nebyla schopna dohodnout s majitelem na kupní ceně strojů.

Ve Štěměchách bylo také mnoho živnostníků: kovář Ladislav Fiala, tesaři, kolář, bednář Jindřich Polenda, truhlář , krejčí , ševci, obchodníci Jan Horký a Josef Milbach. Na návsi stával hostinec U Kružíků (je zde dodnes). Budova hostince byla přízemní, tvořil ji výčep a sál, vchod byl ze silnice.V zimním období se lidé zaměstnávali síťařstvím a těžbou dřeva. Živnostníci jezdívali se svým zbožím na trh do Třebíče i jiných vesnic, také rolníci zde prodávali mléko, maso, vejce a jiné potraviny. Z Předína roku 1898 pronikla do Štěměch výroba perleťových knoflíků. Prvním perleťářským mistrem byl u nás Rudolf Sedlák. Počet mistrů se zvětšoval, protože knoflíky šly dobře na odbyt. Tito mistři zaměstnávali až 40 lidí. Knoflíkářstvím vzrostl i blahobyt obyvatelstva. Po válce však perleťářství začalo upadat, v roce 1929 zůstali v obci pouze dva mistři, kteří zaměstnávali 5 – 6 dělníků. Bývalí legionáři Václav Janík a Václav Bazala provozovali cestářství. Obecním sluhou byl vysloužilý voják Alois Prchal. Do roku 1939, kdy se přistěhoval Otakar Pokorný, nebyl v obci řezník. Rolníci prodávali jatečný dobytek předínským řezníkům. Na Dašově provozoval živnost mlynář Karel Hobza a nacházel se zde také další mlýn s pilou, který patřil Jaromíru Nechvátalovi.

Již v polovině roku 1930 se začaly objevovat příznaky těžké hospodářské krize. V našem kraji krizi napomohly i mimořádně neúrodné roky 1930, 1931, 1933 a 1934. V naší obci byli většinou malozemědělci. Výnos z jejich hospodářství jim obvykle nestačil k udržení snesitelnější životní úrovně. V dřívějších dobách si přivydělávali při práci v lese, pracích nabízených obecním zastupitelstvem či při pomocných pracích živnostnostníkům. V době krize byli odkázáni pouze na špatně placenou práci v lese a jiný vedlejší příjem nezískali. Velmi nízký výnos ze sklizeného obilí napomohl tomu, že se mnozí menší rolníci museli zbavovat zvířat za každou cenu, protože výroba masa se stala zcela nerentabilní. V roce 1931 bylo v obci dvacet nezaměstnaných dělníků.Krize pokračovala i v dalších dvou letech. V roce 1933 byla zavedena tzv. stravovací akce. Svobodný nezaměstnaný dostával týdne poukázku na potraviny v hodnotě 10,- Kč, ženatý 20,- Kč. Tato akce byla prováděna až do roku 1937. Nemajetným rodinám pomáhal svými příspěvky i úřad Okresní péče o mládež v Třebíči. V rámci zákona o produktivní péči o nezaměstnané byla v roce 1931 získána státní podpora 8 000 Kč na přestavbu školní budovy, 3000 Kč na stavbu silnice k Dašovu a o rok později 2 000 Kč ma stavbu silnice Úvozem. Při těchto stavbách získali práci nezaměstnaní a z podpor jim obecní zastupitelstvo vyplácelo mzdu. Od roku 1936 se poměry dělníků zlepšily. Při úpravě státní silnice získali práci všichni nezaměstnaní. Od Markvartic až do Předína byl kamenný podklad silnice postupně zválcován. Někteří dělníci byli zaměstnáni přímo u válců, jiní v lomu, který na Vrchách po dohodě s obcí otevřel Josef Pěnkava. Naděje kladené do lomu se však nesplnily. Přestože dělníci kopali značně hluboko, mohli využít jen osamělé skály, proto si podnikatel Pěnkava pronajal od velkostatku Sádek lom v lese nad Štěměchami U Skalky, kde pak zaměstnal patnáct dělníků. Roku 1937 si Pěnkava otevřel i lom na polích rolníků Františka Svobody a Josefa Binky, kde bylo po celý rok zaměstnáno dvacet dělníků. Kámen z těchto lomů byl využit při stavbě silnice.

V roce 1926 byla v obci zřízena Místní hospodářská záložna. Tuto záložnu vedl účetní František Horký. Občané si zde ukládali peníze, spořili si na vkladních knížkách a záložna poskytovala úvěry i půjčky. Trezor s penězi a doklady byl vždy umístěn u starosty doma. Záložna byla v obci až do roku 1948.

Vesnici spravovalo a řídilo patnáctičlenné obecní zastupitelstvo v čele se starostou. První obecní volby se konaly 15. června 1919. Volilo se podle poměrného zastoupení. Nejsilnější zastoupení získali sociální demokraté s šesti mandáty, následovali lidovci s pěti a agrárníci se čtyřmi mandáty. Starostou obce byl zvolen lidovec František Sochna, rolník. Roku 1923 vystřídal Františka Sochnu ve funkci starosty Josef Dokulil a jeho v roce 1927 Josef Šabacký. Na základě nové ústavy byly vypsány volby do Národního shromáždění v roce 1920. Ve Štěměchách zvítězili agrárníci, druzí byli lidovci a třetí skončili sociální demokraté. V roce 1925 nejvíce voličů ve Štěměchách dalo svůj hlas lidové straně, komunistické a agrární. V roce 1929 opět zvítězili lidovci, druhé místo patřilo agrárníkům a třetí komunistům. V parlamentních volbách 1935 se nejvíce voličů přiklonilo ke straně agrární, lidové a komunistické. Z výsledků parlamentních voleb v roce 1935 lze vyčíst i jednu velmi nepříznivou a varující informaci. Přestože byly Štěměchy obcí malou, tak celých osmnáct hlasů získala Národní obec fašistická. Několik štěměšských občanů tedy sympatizovalo s Hitlerem a přiklánělo se k fašistické ideologii. Naštěstí se to v době okupace neprojevilo.

Obecní zastupitelstvo hospodařilo se svěřeným rozpočtem, spravovalo obecní majetek, poskytovalo občasné pracovní příležitosti pro dělníky, staralo se i o kulturní památky a řídilo výstavbu v obci. Starosta Josef Dokulil mladší se zasloužil v roce 1926 o zřízení nového chudobince. Stará obecní pastouška už nevyhovovala, byla zbourána a postavena nová. Stavbou byl pověřen stavitel Stanislav Neradil ze Želetavy. Nový chudobinec tvořila přízemní budova se čtyřmi místnostmi. Chudí občané pak zde bydleli většinou po dvou v jedné místnosti. Tato obecní pastouška byla postavena v kopci směrem k Předínu. Za ta léta byla sice několikrát opravována i přebudována, sloužila různým účelům, ale dodnes ji můžeme vidět na stejném místě. V roce 1929 byla postavena obecní váha u hasičské zbrojnice nákladem 14 000 Kč.

Jednou z nejvýznamnějších akcí bylo zavedení elektrického proudu do Štěměch. Popud k jednání s obecním zastupitelstvem ve Štěměchách daly Západomoravské elektrárny. V srpnu 1925 se konala v Okříškách informační přednáška, na kterou byli vysláni členové obecního zastupitelstva Josef Šabacký a Josef Milbach, kteří tam jako zmocněnci obce podepsali, že obec Štěměchy se k elektrifikaci připojuje. V březnu roku 1927 dělníci započali s rozvodnými pracemi a 1. června bylo poprvé v obci rozsvíceno elektrické světlo. Na

oslavu tohoto důležitého okamžiku měla být u starosty obce Josefa Dokulila pořádána slavnostní schůze. Tuto událost však poznamenala bouře, která trvala celou hodinu. Liják byl tak prudký, že znemožnil občanům, aby se této akce zúčastnili. Náklady na elektrifikaci Štěměch činily asi 116 000 Kč. Peníze získalo obecní zastupitelstvo prodejem dřeva z obecního lesa, zpeněžením válečných půjček 41 000 Kč, státní subvencí 34 000 Kč a půjčkou 40 000 Kč od Karla Horkého.

Obecní zastupitelstvo se také snažilo zlepšit úroveň služeb obyvatelům. Od roku 1925 začal jezdit přes naši obec autobus ze Želetavy do Třebíče. Obecní zastupitelstvo pečovalo o vzhled obce i okolí. Místní občané vysázeli v roce 1935 dvě třešňové aleje kolem silnice k Dašovu a o rok později bylo vysázeno 90 švestek a 10 hrušní kolem cesty ke Kozině. V roce 1938 dělníci vyčistili, rozšířili a vybetonovali rybníček na návsi tak, aby mohl sloužit jako koupaliště. Prostranství mezi potokem a oběma cestami, jež obvykle sloužívalo jako tábořiště cikánů, kteří v této době zde často pobývali, bylo ohrazeno drátěným plotem na nízké podezdívce. Byl upraven i park na návsi a zasázeny tři lípy. Přestože v období hospodářské krize nastaly tak nepříznivé podmínky, v naší obci se čile rozvíjel stavební ruch. Bylo to z toho důvodu, že krachovaly cihelny a cihly byly levné, dostupné bylo i dřevo a dala se snadno získat i levná pracovní síla z nezaměstnaných dělníků v obci. Tak od roku 1930 do roku 1938 přibylo v naší obci dvacet nových domů. Nově postavené domky byly přízemní, měly většinou velkou kuchyň a dvě ložnice. Stavělo se především kolem státní silnice směrem do kopce.

Již řadu let stav školní budovy nevyhovoval hygienickým předpisům. Obecní zastupitelstvo rozhodlo, že je nezbytné provést přestavbu školní budovy. Místní školní rada požádala stavitele Stanislava Neradila z Želetavy, aby zhotovil plány přestavby. Stavitel Neradil navrhl celkovou úpravu budovy, která se týkala nejen výstavby nových záchodů, ale i zbourání zchátralých objektů na školním dvoře, úpravy bytu řídícího učitele a výstavby kabinetu. Přestavbu provedl během prázdnin roku 1931 stavitel Josef Florian ze Staré Říše a vyžádala si náklad 38 000 Kč. Řídící učitel Bohumil Jonáš se odstěhoval o letních prázdninách roku 1929 do Rokytnice. Bohumil Jonáš byl prvním kronikářem obce a v jeho záslužném díle pokračoval nový řídící učitel Karel Heinige, který byl správcem školy od roku 1930 do roku 1945. Jaroměřický rodák Karel Heinige se stal jednou z nejvíce vzpomínaných a oceňovaných osobností Štěměch.

Historickou se pro obec stala středa 13. června 1928, kdy obcí projížděl prezident republiky Tomáš G. Masaryk. Celá obec byla slavnostně ozdobena, byly postaveny dvě slavobrány, u pomníku padlých drželi dva občané čestnou stráž. Kolem silnice lidé utvořili špalír.Auto s prezidentem pomalu projíždělo obcí, pan prezident byl vítán a zdraven všemi. Nahoře u čerstvého spáleniště rozkázal zastavit a vrchní rada politické správy v Třebíči Jan Navrátil předal vdově Šabacké, které domek dne 11. 6. 1928 celý shořel, peněžitý dar 4000 Kč a ostatním postiženým zanechal u starosty každému 2000 Kč jako dar od prezidenta Masaryka.

Kulturní a společenský život v obci byl ovlivněn obvyklými prvorepublikovými slavnostmi, mezi které patřily každoroční oslavy narozenin T. G. Masaryka, stromkové slavnosti, pouť na svatého Václava. Náplní stromkové slavnosti bylo zasazení Lípy svobody, později se sázel i jubilejní les. Tyto slavnostní akce byly vždy doprovázeny projevy, hudbou, recitacemi a zpěvem vlasteneckých písní. Lípy byly sázeny na návsi u dnešní hasičské nádrže a ve tvrzi. Další slavností se stalo uctívání památky mistra Jana Husa. Po průvodu následovalo zapálení

hranice na Královském kopečku, akce byla rovněž doprovázena projevy a písněmi. Mezi každoroční oslavy patřil rovněž 28. říjen, datum vzniku naší republiky. Štěměšští občané oslavili tento významný den lampionovým průvodem, písněmi a projevy, hymnou, někdy i divadelním představením či koncertem. Žáci štěměšské školy se rovněž svými recitacemi, písněmi i divadelními představeními podíleli na programu těchto slavností. Spolky udržovaly i staré zvyky. K nejoblíbenějším patřily: hasičské slavnosti stavění a kácení máje doprovázené tancem, rovněž i masopustní průvody masek po obci. Z dalších zvyků, které se dochovaly až dodnes, patřila velikonoční pomlázka či Barborky a čerti s Mikulášem. Lidé se bavili při draní peří, přástkách, vzájemných besedách či plesech a tancovačkách. V našem regionu se nosil v dávné minulosti kroj horácký. Ve Štěměchách se používal jen při slavnostech. Roku 1921 sestavil bývalý vojenský hudebník a místní kovář Jan Fojt štěměšskou kapelu, která byla později vyhlášena v celém okolí. Hrávala při slavnostech, svatbách, pohřbech, plesech i tancovačkách. Jako chlapec hrával na housle v této kapele i pozdější hudební skladatel Karel Horký.

Nejstarším spolkem v obci byl Sbor dobrovolných hasičů, o němž jsem pojednávala v předchozí kapitole. V roce 1928 měl sbor 48 členů činných a 15 přispívajících. Po první světové válce se roku 1918 stal starostou sboru Josef Dokulil starší a náčelníkem byl zvolen František Sochna. Toho v roce 1921 vystřídal Josef Dokulil mladší a spolu s jednatelem Janem Horkým vedli sbor po celé období první republiky. Sbor vlastnil čtyřkolovou ruční stříkačku a výzbroj. Členové se scházeli v hasičské zbrojnici (bývalé Sejpky), kterou pak v roce 1927 nákladem 11 000 Kč přestavěli a vylepšili. Jen ve dvacátých letech hořelo čtyřikrát. K velkému požáru došlo 14. května 1923 ve stavení Františka Dokulila, oheň nakonec zasáhl osm stavení. Dne 11. června 1928 vypukl oheň v domku Anny Šabacké a zasáhl ještě další dvě stavení. Tito postižení pak obdrželi peněžitý dar od prezidenta Masaryka. Po zavedení elektrifikace se očekávalo, že se počet požárů sníží. Opak však byl pravdou. Velký počet požárů lze odůvodnit tím, že téměř všichni obyvatelé Štěměch byli zemědělci. I ten nejmenší chalupník míval krávu či kozu, pro něž musel sušit seno. Topilo se dřevem a stačila jiskřička z komína vletět na půdu či do stodoly a požár byl tu. Jen v průběhu roku 1932 hořelo čtyřikrát. Nejstrašnější požár vypukl 17. května 1932 ve stodole rolníka Františka Jeřábka. Velký vítr způsobil rozšíření požáru: vyhořelo 13 domů a navíc 7 stodol. Zasahovalo 14 hasičských sborů a teprve po osmi hodinách se povedlo oheň lokalizovat. Postiženým přispěl peněžitou podporou Červený kříž a byla provedena veřejná sbírka.K činnostem hasičů patřila pochodová cvičení a cvičení se strojem 2 – 4 x za rok, pořádání společenských akcí: stavění a kácení máje, masopustní průvod masek, plesy, pouťové zábavy, dožínkové oslavy, oblíbené výlety do přírody. Účastnili se rovněž tradičních prvorepublikových slavností. Sbor dobrovolných hasičů si v roce 1924 zřídil samaritánskou četu, kterou tvořili tři proškolení „zdravotníci“, Červený kříž poskytl obvazy, brašny a nosítka.

Ve Štěměchách vykonával svou činnost spolek Sdružení venkovské omladiny. Spolek měl 40 členů, z nichž 10 bylo z Předína. Zásluhou tohoto spolku byl roku 1920 postaven pomník padlých od kamenického mistra Smolína z Třebíče. V roce 1926 byla do pomníku ještě vsazena deska se jmény dalších vojínů, o kterých nepřišla za celou dobu žádná zpráva. Spolek se rovněž podílel na organizaci slavností, pořádal i přednášky. Mezi další spolky v obci patřil Pokrok, který založili Karel Horký a řídící učitel Jan Lysák v roce 1924. Při založení měl spolek pouze 17 členů, v roce 1929 již 63 členů. Účelem zřízení spolku bylo pořádání divadelních představení, přednášek a koncertů. Členové úzce spolupracovali se Sborem dobrovolných hasičů při pořádání oslav, plesů, maškarních průvodů a dalších akcí. Spolek byl rozpuštěn v roce 1930 pro malý zájem, protože všichni mladí členové Pokroku se stali členy sportovního klubu, který byl tehdy v obci založen. Od roku 1933 začala Místní osvětová komise v čele s řídícím učitelem Karlem Heinige pořádat radiovečery, které zahrnovaly hromadný poslech přednášek, hudby, oslav, zpráv. Zúčastňovalo se jich i padesát posluchačů. Rádio bylo v majetku Karla Heinige, který tyto večery pořádal ve škole a vybíral témata přednášek. Karel Heinige nacvičoval s ochotníky i divadelní představení.

S napětím a obavami sledovali také naši občané vývoj v Německu, kde se roku 1933 dostal Hitler k moci. O těchto událostech byli občané informováni z tisku a rádia. Proto byla ve Štěměchách, stejně jako v každé obci, založena organizace Civilní protiletecké ochrany, jejím velitelem se stal řídící učitel Karel Heinige. Členové samaritánské služby se zúčastnili kurzu u obvodního lékaře v Opatově i župního školení na ochranu proti otravným plynům, obdrželi instrukce protiletecké obrany. Starosta Josef Šabacký zakoupil pro obec tři plynové masky a lékárničku první pomoci. Byla zorganizována i dvě poplachová cvičení, která měla připravit obyvatele na případnou obranu. Většina občanů se pravidelně účastnila poslechu rozhlasových relací CPO u Karla Heinige.

Nepokoje v pohraničí a přesuny vojsk přiměly vládu vyhlásit 20. května 1938 částečnou mobilizaci. Nejdříve z naší obce narukoval řídící učitel Karel Heinige k leteckému pluku do Brna, po něm ještě šest občanů nastoupilo k dalším vojenským útvarům. Vláda generála Jana Syrového vyhlásila dne 23. září 1938 všeobecnou mobilizaci do 40 let. I z naší obce odešlo 35 mužů. Důvěra národa v pomoc Anglie a Francie utrpěla dne 30. září 1938, kdy byla naše vlast obětována „světovému míru". Pohraničí bylo obsazeno. Po 30. září probíhala demobilizace. Všech čtyřicet tři mobilizovaných mužů z naší vesnice se vrátilo domů. Odvedení koně byli navráceni majitelům. Do vnitrozemí se stěhovali uprchlíci z obsazených území. I v naší obci se přechodně zdržely dvě rodiny a trvale zde zůstal u bratra Petr Bazala.

ŠTĚMĚCHY V DOBĚ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Hitlerovým výnosem ze 16. března 1939 byl na území českých zemí zřízen Protektorát Čechy a Morava jako formálně autonomní součást Velkoněmecké říše. Občané naší obce reagovali nesouhlasem a nelibostí. Mezi lidmi převládl strach a obava z budoucnosti.

Počátkem války byla provedena dražba hostince Bohumila Kružíka. Pole, louky i zahrada byly rozprodány zájemcům. V roce 1939 koupil hospodu Otakar Pokorný za 120 000 Kč. V průběhu celé války řídil obec starosta Josef Kovář a patnáctičlenné obecní zastupitelstvo, které bylo zvoleno v roce 1938. Z obecní pokladny byly hrazeny náklady spojené s vyučováním němčiny na základní škole. Členové obecního zastupitelstva museli v roce 1942 provést veřejnou sbírku pro německý Červený kříž. Stavebnictví bylo v době války omezeno jen na opravy a údržbu. Mezi tyto opravy patřilo zvýšení a zpevnění hráze rybníka Posměch a oprava fasády školní budovy v březnu 1945.

V říjnu 1939 byl zaveden přídělový systém na potraviny a další zboží. Obyvatelstvo bylo rozděleno na samozásobitele a nesamozásobitele. Samozásobitelé měli hospodářství a kousek pole a dostávali lístky na kávu, na náhražku kávy a cukr, také na oděvy a boty. Nesamozásobitelé byli bez hospodářství a dostávali lístky i na základní potraviny. Ve Štěměchách bylo nesamozásobitelů pouze osm. Zemědělci byli ušetřeni nucených prací, ale museli dodávat potraviny a každé nesplnění bylo trestáno. Mezi povinné dodávky např. patřily 4 kg sádla z prasete, týdně půl kilogramu másla z jedné krávy apod. Dodávkové povinnosti byly stanoveny podle výměry polností a tomu odpovídajícímu stavu dobytka i drůbeže. Povinně se musely odevzdávat přebytky, které přesahovaly stanovené samozásobitelské dodávky. Je samozřejmé, že rolníci tato nařízení bojkotovali a neodevzdávali žádné přebytky. Proto byly u okresního úřadu zřízeny kontrolní orgány, které prováděly nečekané a namátkové kontroly. Pokud kontrola nalezla větší množství mléka, masa a vajec, než předpis povoloval, byl potrestán – často pokutou, vězením a v době heydrichiády i trestem smrti. Do kontrolních komisí byli většinou zařazeni důstojníci bývalé československé armády, kteří se snažili obyvatele chránit. V naší obci nebyli zrádci ani udavači, tak členové kontrolních komisí udělili za

neplnění dodávek obvykle jen několik menších pokut. Větší peněžitou pokutou a i několikadenním vězením byli potrestáni čtyři zemědělci: Jan Jeřábek, Ladislav Ondrák, Jan Horký a Jan Fojt. V letech 1944 a 1945, kdy dostupovala bída v zásobování a výživě vrcholu, byl vyvíjen na zemědělce velký tlak. Přicházely až šestnáctičlenné kontroly za vedení německých četníků. V naší obci byla taková kontrola dvakrát, ale občané byli obecním zastupitelstvem varováni, tak se nic nenašlo. „Těmto kontrolám byla vždy vystrojena hostina a němečtí četníci napájeni, až padli a bylo po kontrole.“ [1)] Ceny zemědělských výrobků na černém trhu rostly, cena 1 kg vepřového masa se vyšplhala až na 200 – 300 korun. Peníze přestávaly mít cenu a většinou se mezi lidmi provozoval výměnný obchod. Nejcennějším platidlem se stalo sádlo, vejce a maso. Za ně se dalo získat zemědělské nářadí, stavební materiál, obuv a textil.

Během okupace pracovalo dvacet pět dělníků při stavbě státní silnice. Lom U Skalky si roku 1940 pronajal dlaždič Jan Vaníček a zaměstnal také dvacet dělníků z naší obce. V době okupace bylo v Říši na práci třicet občanů nuceně a sedm dobrovolně. Pracovali v továrnách v různých částech Německa. Nejvíce jich bylo v Linci. Na práce do Říše byl v roce 1944 povolán celý ročník mladých lidí narozených v roce 1924. V letech 1944/45 byly uzavřeny některé střední školy. Studenti se museli přihlásit na Úřad práce a místo studia začali pracovat. Pracovní povinnosti plnili u sedláků nebo v továrně.

V zimě roku 1944 museli někteří mladí lidé z rolnických rodin jít stavět opevnění a protitankové příkopy pro Němce, protože sovětská armáda se blížila přes Karpaty. Těchto opevňovacích prací na jihovýchodní a severovýchodní Moravě se zúčastnilo šest mladých mužů z naší obce. V roce 1940 musela být odevzdána obecní kronika okresnímu úřadu a události, které se během války staly, byly doplněny až po osvobození naší vlasti. Z obavy před pronásledováním vytrhl kronikář Karel Heinige několik listů z kroniky, které obsahovaly pravdu o okupantech. Ostatní strany očísloval tak, aby se shodovaly v počtu.

Společenský život v obci byl v době okupace značně omezen. Plesy, bály a tancovačky byly již na počátku okupace zakázány. Povoleno bylo pouze divadlo a kino. Před koncem války v březnu 1945 založil Cyril Trnka divadelní spolek Tyl. Bylo to volné sdružení ochotníků, kteří pod vedením Cyrila Trnky a později Josefa Trnky nacvičovali mnohá divadelní představení. Byly to např. Zkamenělá bába Alruna, Na tý louce zelený, Kříž u potoka a jiné. Tato divadelní představení hráli ochotníci v hostinci U Pokorných. Ke konci války se „načerno“ pořádaly taneční zábavy u Böhmů.

V průběhu okupace se počet členů Sboru dobrovolných hasičů ve Štěměchách příliš neměnil a pohyboval se kolem čtyřiceti a několika přispívajích. Již 14. října 1939 došly hasičskému sboru nové stanovy Okresní hasičské jednoty i s novým názvem: „Freiwillige Feuerwehr“. Sbor byl rozdělen na mladou pracovní sílu a starší do zálohy. Přišlo i nařízení o počtu cvičení, a tak jejich počet za rok 1943 vzrostl na 34, z toho 22 cvičení bylo u vody,8 pořadových, 2 noční a 2 poplachová. Společenské akce byly zakázány, tím se značně snížily i příjmy spolkové pokladny. Na počátku roku 1944 se vzdal funkce dlouholetý jednatel Jan Horký, místo něj byl zvolen František Špaček. Velitelem byl i v době okupace Josef Dokulil. Obecní zastupitelstvo zakoupilo v roce 1941 pro hasičský sbor novou stříkačku od firmy Vystrčil z Telče za 38 720 korun.

1)Kronika obce Štěměch, I. díl, s. 138.

Na podzim roku 1944 již létala spojenecká letadla neomezeně nad územím Německa a často i nad naším krajem. Jednoho srpnového dne letělo (odhadem pamětníků) tři sta amerických a anglických letadel nad Štěměchami. Letadla letěla v sevřených formacích po dvaceti sedmi. Všichni obyvatelé naší vesnice se zúčastnili této podívané. „Všichni, kteří jsme se dívali – a byla to celá vesnice – viděli jsme pojednou, jak jeden letoun slétl o něco níže a vzápětí bylo slyšet sykot, vtom již ohromná detonace rozvířela vzduch. Letoun shodil šest bomb, které dopadly na pole za obcí Chlístov. Trychtýře, které exploze v zemi způsobily, byly více jak tři metry hluboké a u povrchu měly průměr osm až deset metrů. Poznali jsme, jak strašnou zhoubu dovedou způsobit na pohled tak krásné letouny. Od té doby jsme jim již nevěřili.“[1)]

Od března 1945 začali působit partyzáni i v okolí obce. Partyzánskou skupinu tvořilo několik občanů ze Želetavy a hlavním organizátorem byl Adolf Fiala z Lesné. Adolf Fiala se dobře znal s řídícím učitelem Karlem Heinigem. Do partyzánské skupiny se z naší obce zapojilo

osm mužů. Štěměšští partyzáni se jednou zúčastnili odklizení shozených zbraní u Lesné. Další shoz zbraní (tentokrát pro štěměšskou skupinu) měl být proveden 6. května 1945. K této akci však nedošlo.

Mnozí obyvatelé si stavěli ve stráních a v lese úkryty po dobu očekávaných bojů. Vše cennější a potraviny si uschovali do zazděných sklepů a skrýší v zemi.V březnu i dubnu projížděly obcí kolony nákladních aut. Němečtí vojáci i civilisté ustupovali před sovětskou armádou. Koncem dubna 1945 přijeli do naší obce vojáci německé obrněné divize Melke. Ubytovali se ve škole i po jednotlivých domech. Stravovali se v polní kuchyni. Čas trávili opravami tanků a nákladních aut a držením hlídek. Velitel německé divize přikázal starostovi Josefu Kovářovi, aby zajistil mezi lidmi klid a pořádek, a zakázal vycházení obyvatel po 19. hodině večerní. Pohrozil starostovi, že pokud se něco stane, bude zastřelen starosta jako první a vesnice bude rozstřílena německými tanky.

Ráno 8. května se objevily na obloze ruské letouny a shazovaly bomby na obce Čáslavice, Opatov, Bítovánky a Želetavu. Došlo k tomu proto, že v těchto obcích bylo mnoho německých vojáků a nacházely se zde sklady válečného materiálu a zbraní. Při bombardování těchto obcí přišlo několik občanů o život a vznikly zde četné požáry. Štěměšští občané začali vyvěšovat národní prapory. Odpoledne dostala německá posádka rozkaz k odjezdu. Vojáci před odjezdem pálili oděv a boty a nepotřebný válečný materiál vyhazovali do parku u školy. Po celý den přelétaly nad krajem sovětské letouny. Po šesté hodině večer přijely do obce směrem od Třebíče čtyři německé tanky. Vojáci zastavili na kopci a sháněli jídlo. „Ještě neměli ani sehnaná vejce usmažena, když se ozvaly na návsi hlasy: „ Rudá armáda jede!“ Do Němců jako když střelí, nechali všeho, naskákali do tanků a ujížděli zběsile směrem k Předínu. Takový měli strach z Rusů.“ [2)]

Kolem půl osmé hodiny večer bylo z dálky slyšet velké hřmění a rachot. Hlídka zpozorovala, že přijíždí velká kolona tanků. Lidé nevěděli, zda se blíží Němci nebo Rusové. V obavě, že jsou to Němci, odešly ženy s dětmi do krytů a muži pozorovali, co se bude dít. Hukot sílil a do vesnice přijížděly tanky. Byla to obrněná divize armády generála R. J. Malinovského. Občané projevovali obrovskou radost a provolávali slávu svým osvoboditelům, snášeli jim jídlo a pití. Sovětští vojáci se jen ptali, jak je daleko do Prahy, že mají rozkaz být do půlnoci v hlavním městě. Protože Třebíč byla v těchto dnech plná německých vojáků, Rusové se přesunovali po silnici přes Jaroměřice, Rokytnici a Veverku. Od půl osmé do půlnoci 8. 5. 1945 projížděly obcí sovětské tanky. Potom jízda ustala a ve vesnici zůstalo deset ruských vojáků a dva tanky.

Asi ve dvě hodiny v noci byli obyvatelé Štěměch probuzeni otřásajícími výbuchy. Všichni uviděli velikou záři od požáru To Němci, kteří přijížděli od Brna, chtěli vystřelit na ruský tank pancéřovou pěst a ve zmatku potom projet vesnicí. Vystřelená pancéřová pěst však zapadla do stodoly Aloise Trnky a ihned zde vypukl požár, který zachvátil ještě sousední chlévy a kůlnu Cyrila Trnky. Během několika minut se k požáru dostavili členové hasičského sboru a začali hasit. Ruský tank, kterému byla střela určena, vystřelil z děla na poplach. Strhla se krátká přestřelka a Němci se obrátili na ústup. Při přestřelce u domu Böhmových přišel o život sovětský důstojník. Po celé další čtyři dny projížděly obcí sovětské tanky, děla, nákladní auta i vozatajská spřežení. Byly to vojenské přesuny do Německa. Vozatajové v obci vyměňovali uštvané koně, vozy i kola od vozů. Celý květen jezdily ještě ojedinělé skupiny a autokolony. V okolních lesích se ukrývali němečtí vojáci, proto občané naší vesnice po dobu čtrnácti dnů konali noční hlídky na okrajích vesnice. Jednoho německého vojáka zajali a předali partyzánům ze Želetavy.

1) Kronika obce Štěměch, I. díl, s. 139
2) Kronika obce Štěměch, I. díl, s. 143

POVÁLEČNÁ OBNOVA

Konec války a okupace přijali všichni občané naší vesnice s velikou úlevou a radostí. Na počátku května začal Karel Heinige připravovat Revoluční národní výbor. RNV měl 11 členů a předsedou byl zvolen řídící učitel

Karel Heinige. Hned 9. května se ujal RNV své funkce a začal řídit obecní záležitosti. Jednou z prvních akcí byla sbírka pro hladovějící město Brno. Radostné okamžiky z války byly kaleny i smutkem. Přestože byly Štěměchy obcí malou, tak i zde si druhá světová válka vyžádala šest obětí na životech. V koncentračních táborech zemřel Ladislav Hoch, Jan Poláček a dceruška manželů Růžičkových. Manželé Růžičkovi se vrátili s podlomeným zdravím a Marie Růžičková zemřela krátce po osvobození. V Německu při bombardování Berlína ve věku 21 let zahynul František Hobza, který zde byl totálně nasazen. Poslední den války přišel o život Jan Bazala. Když 8. května projížděli sovětští tankisté obcí, odjel Jan Bazala s nimi. U Rančířova došlo k přestřelce mezi Rusy a Němci. Jedním z padlých byl i Jan Bazala.

Válečné škody na majetku nebyly příliš velké, protože Štěměchy byly ušetřeny bombardování a větších bojů.V poměrně krátké době se život vesnice vrátil do normálních kolejí. Dělníci nasazeni na práci do Říše se vrátili domů. Místní rodáci a jejich rodiny – hlavně z Brna, kteří konec války přečkávali v rodné obci, se opět všichni vrátili na svá bývalá působiště. Do pohraničních krajů na místa odsunutých Němců odešlo v září 1945 padesát jedna občanů naší vesnice. Přídělový systém zůstal zachován a rolníci museli i nadále plnit dodávkové povinnosti. Již ke konci války začali dělníci dojíždět za prací do Třebíče a Jihlavy. V září 1945 byl předsedou MNV zvolen Josef Fenik. Volby do parlamentu proběhly dne 26. května 1946. Ve volbách zvítězili komunisté, těsně za nimi byli lidovci. Přesné výsledky voleb do parlamentu ze 30. května 1948 nejsou v kronice zaznamenány. Je zde pouze poznámka, že pro společnou kandidátku hlasovala většina voličů, proti – tzv. bílé lístky odevzdali čtyřicet dva voliči.

Majetek sádeckého panství a velkostatek, který patřil hraběti Bedřichu Chorynskému, byl zkonfiskován v roce 1947. Chorynští byli Němci, a proto museli odejít do Rakouska. Část majetku sádeckého panství zasahovala do katastru obce, členové MNV podali žádost o přidělení části lesa do majetku obce. V roce 1947 byl vybudován několika občany skupinový vodovod z horních Vrchů . Občané provedli opravu obecních cest a vyčištění rybníka Posměch.

Odchod mnoha rodin s dětmi do pohraničí vedl k úbytku žáků. Dosud dvoutřídní škola se změnila na jednotřídku. V jedné třídě, kde byl spojen 1. – 5. ročník, bylo 37 dětí. Všichni žáci po ukončení obecné školy přecházeli do dalších ročníků měšťanské školy v Předíně. Počátkem školního roku 1945/46 odešel z obce první předseda MNV, kronikář a dlouholetý řídící učitel v naší obci Karel Heinige s rodinou. Odstěhoval se do Třebíče, kde začal působit jako odborný učitel na měšťanské škole[1]. Jeho odchodu želeli všichni občané naší vesnice. Místo řídícího učitele nastoupil Antonín Hons, od září 1946 pak ředitel Richard Urbášek. Ředitel Urbášek se snažil zlepšit vybavení školy. Z daru hasičského sboru v částce 15 000 Kč zakoupil promítací přístroj, prosadil u MNV vybavení školy novým nábytkem a rozhlasovým zařízením do obou tříd. První školní výlet uskutečnili žáci v roce 1947. Výlet zorganizoval ředitel školy, hradila ho Okresní spořitelna v Třebíči a děti si prohlédly hrady Bítov, Vranov nad Dyjí a Cornštejn. Od této doby jezdily pak na výlety každoročně.

Slavnostním dnem byl 5. červen 1946, kdy naší obcí projížděl prezident republiky Edvard Beneš, který tudy cestoval do svého letního sídla na zámku v Náměšti nad Oslavou.

V obci nadále působil Sbor dobrovolných hasičů. V červenci 1945 si členové sboru zvolili nového starostu, kterým se stal dlouholetý velitel Josef Dokulil a aktivní člen Antonín Trnka byl zvolen velitelem. Ke čtyřiceti původním členům přibylo 8 mladých a ti založili první dorostenecké družstvo. Začali se také pravidelně účastnit hasičských soutěží. Hned po válce uspořádali hasiči plesy, maškarní průvody, dožínkovou oslavu. Zvláštní a velkolepou oslavou bylo svěcení nové stříkačky. Stříkačka byla zakoupena již v roce 1941, ale k jejím slavnostnímu vysvěcení došlo až 16. června 1946. Hasiči také zbudovali nový železný most přes příkop ve Tvrzi. Na zbudování mostu hasiči použili vraky vojenské techniky, které zde zanechali němečtí vojáci divize Melke.

Štěměšští fotbalisté si již v roce 1933 založili sportovní klub a hráli organizovaně kopanou. Ke změně názvu sportovního klubu na TJ SOKOL Štěměchy došlo v roce 1946. Několik chlapců a děvčat chodilo také do Sokola v Předíně. Členové Sokola Předín se zúčastnili také Všesokolského sletu 19. – 27. června 1948. Josef Fenik založil koncem května 1945 Svaz české mládeže, do kterého vstoupilo dvacet členů. Josef Ondráček založil Svaz lidové mládeže s deseti členy. Tato sdružení se podílela hlavně na organizování plesů, bálů a estrád. Z iniciativy Cyrila Trnky začal od března vyvíjet činnost divadelní spolek Tyl. Bylo to volné sdružení ochotníků o dvaceti členech, kteří pod vedením režisérů Cyrila Trnky a Josefa Trnky nacvičovali mnohá divadelní představení. Byly to např. Trampoty hajného Klobáska, Na tý

louce zelený, Sirotek z Radhoště, Perly panny Serafínky a další. Představení hráli ochotníci ve škole nebo v hostinci Otakara Pokorného. V obci byl také šachový kroužek a menší mužský pěvecký sbor, který vedl František Špaček.

1) V letech 1953 – 1961 byl Karel Heinige uznávaným ředitelem Jedenáctileté střední školy v Třebíči.

POMĚRY V LETECH 1948 – 1969

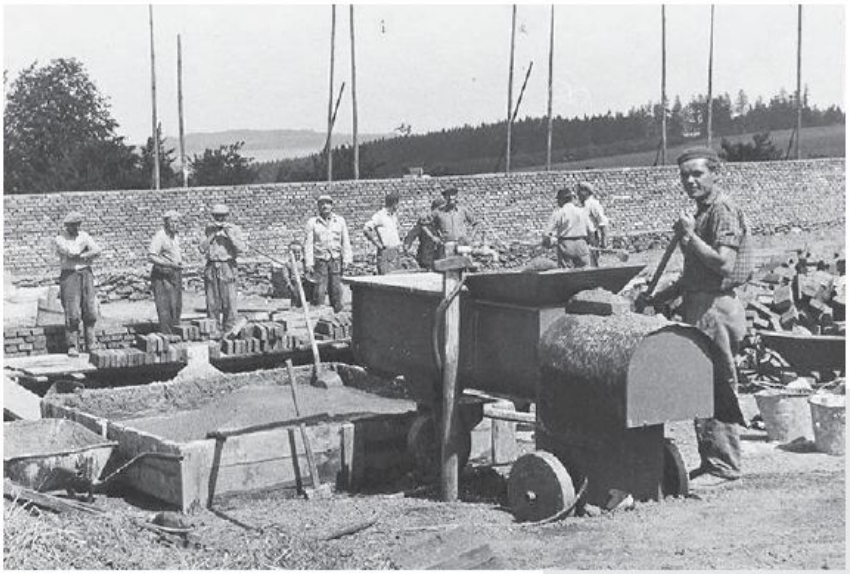

Padesátá léta byla ve znamení nuceného zakládání JZD, likvidace soukromého zemědělství, maloobchodu a živnostní. Od roku 1949 podléhali zemědělci novým dodávkám. Rolníci dodávali maso, mléko, brambory, vejce, obilí a sádlo. Rozpisy dodávek byly stanoveny podle počtu hektarů. Dodávky byly ukládány tak, aby v podstatě likvidovaly větší zemědělce, kteří výši dodávek nebyli schopni splnit. František Báňa byl pro neplnění dodávek odsouzen ke čtyřem měsícům vězení v roce 1952, pak ještě k osmnácti měsícům v pracovním táboře, jeho majetek propadl ve prospěch státu a on se svou rodinou musel opustit zdejší obec. Druhý největší sedlák Stanislav Kružík měl stejný osud.

Lidový soud ho 17. února 1953 odsoudil k patnácti měsícům vězení, majetek mu zkonfiskovali a celá rodina se rovněž musela vystěhovat. Oba konfiskáty úředníci rozdělili průměrně po 3 ha ostatním rolníkům v obci.

Jednotné zemědělské družstvo 1. typu bylo založeno ve Štěměchách v roce 1950. JZD 1. typu znamenalo, že členové družstva společně prováděli práce, aniž by rozorali meze a spojili své pozemky. Každý člen dostával část úrody ze svých polí. Tento první typ družstva měl 13 členů a obhospodařoval pozemky o výměře 80 ha. JZD však existovalo pouze do žní roku 1953. Rozpad družstva byl způsoben nedůvěrou k tomuto typu hospodaření, měnovou reformou i projevem prezidenta Antonína Zápotockého z července 1953, ve kterém kritizoval násilné združstevňování a slíbil, že se nikomu nebude bránit, pokud bude chtít z družstva vystoupit. Nebyla to však pravda a po dalších „náborech" bylo v roce 1956 založeno v naší obci JZD III. typu, které mělo už 24 členů v celkové výměře půdy 137 ha. Předsedou byl zvolen rolník Josef Dokulil. Členové rozorali meze, hospodářská zvířata svedli do společného ustájení. Stáje adaptovali v bývalém konfiskátě (hospodářství vystěhovaných zemědělců Kružíka a Báni), kde ustájili dobytek.Dostávali již za svou práci mzdu, nikoli úrodu ze svého pozemku. Začátky družstva byly velmi těžké, chyběly stroje a pracovní síly. Převažovala náročná fyzická práce, velký díl dřiny ležel především na ženách, protože muži většinou pracovali v továrnách. Obilní kombajn byl využit poprvé v naší obci v roce 1956. O rok později zakoupilo družstvo první traktor Zetor. Začátkem března 1958 provedlo vedení KSČ další nábor do JZD. Po této akci donutili vstoupit do družstva velkou část soukromě hospodařících rolníků. V roce 1960 byla dokončena výstavba nového kravína.

Z důvodu lepšího využití mechanizačních prostředků a nedostaku vedoucích pracovníků v družstvu došlo v měsíci lednu 1960 ke slou-

čení tří družstev: Štěměchy, Předín a Hory. Toto nově vzniklé družstvo s vedením a střediskem v Předíně bylo pojmenováno na družstvo Horácko a obhospodařovalo 1200 ha polí a pastvin. Původní družstvo ve Štěměchách obhospodařovalo 520 ha polí a pastvin. V bývalém konfiskátě ve Štěměchách byl umístěn kravín pro jalovice a ustájení pro ovce. Již koncem roku 1960 dostavělo družstvo nový kravín ve Štěměchách, do kterého svedli členové dobytek, který byl doposud ustájen na několika místech v obci. Během šedesátých let vybudovalo JZD v naší obci ještě teletník a vepřín.

Začátkem roku 1949 Stavební podnik v Třebíči zprovoznil kamenolom U Skalky, ve kterém pracovalo dvacet dělníků z naší obce. Lom byl v provozu až do dubna 1959, kdy byly práce zastaveny.

Měnovou reformou z 30. 5. 1953 byl zrušen přídělový systém na potraviny. Obec spravoval a řídil patnáctičlenný Místní národní výbor. Po odchodu předsedy Josefa Fenika do Třebíče v roce 1950 byl novým předsedou MNV zvolen Ladislav Svoboda.Toho ve funkci vystřídal roku 1954 Václav Pařízek, který vedl obec až do roku 1976, tj. celých dvacet dva let. Je to nejdelší období celé historie naší obce. Členové MNV si v roce 1948 zřídili kancelář pro svá zasedání v bývalém chudobinci (pastoušce). Do této doby zasedali doma u starostů (předsedů) či v hostinci.

První brigádnickou akcí v roce 1949 bylo upravení cesty u školy a vyčištění rybníčka před školou. Dobrovolníci také vysázeli novou lesní školku v Jalovčí. Dnešní pohled na brigády i brigádníky je různý, ale díky těmto akcím se toho v obci opravdu mnoho postavilo a vykonalo. Po značných organizačních i finančních problémech provedli v roce 1949 dělníci Západomoravských elektráren elektrifikaci osady Dašov a o tři roky později zavedli elektřinu i do výletního místa Tvrze. Dne 28. září 1950 poprvé zazněla hudba a hlášení v rozhlasových tlampačích. V roce 1951 byla postavena společná prádelna. Od roku 1952 do roku 1955 probíhaly práce na generální opravě státní silnice vedoucí přes Štěměchy. Silnice byla rozšířena, zválcována a vyasfaltována. Tok Římovského potoka byl upraven a kopec ve Štěměchách snížen, aby ho auta lépe zvládala vyjet.

V roce 1955 byla také opravena kaplička, Boží muka i kamenné kříže pod obcí. Nejdůležitější akcí byla úprava tvrze v roce 1959. Občané dostatečně rozšířili most vedoucí přes val, dřívější dřevěný obdélníkový skládací parket nahradili novým kulatým betonovým parketem. Místo dřevěných lavic a stolů do země zabetonovali železné podpěry a na ně přišroubovali prkna, která pak sloužila jako lavice a stoly.

Šedesátá léta byla ve znamení rozsáhlé výstavby a zlepšování vzhledu obce. Tyto brigádnické akce zahrnovaly výstavbu nové Jednoty uprostřed obce, výstavbu autobusové čekárny, kanalizaci v celém dolním konci obce, vybudování nádrže na vodu u autobusové čekárny, výstavbu nového mostu u hasičské zbrojnice, kanalizaci Za Humny. Rybníček na návsi byl vybetonován. Další opravy se týkaly budovy úřadovny MNV a hasičské zbrojnice, kde požárníci instalovali nová kovová vrata, vyměnili okna a zhotovili betonovou podlahu ve spolkové místnosti. Dřevěné sloupy místního rozhlasu byly vyměněny za kovové. Potok u školy byl prohlouben a postaven taras. Státní pojišťovna v Třebíči uhradila náklady spojené s vybagrováním a vyčištěním rybníka Posměch. V roce 1967 Štěměchy získali nové koupaliště zpevněním hráze rybníčka v trati Dašovská, který byl lidově nazývaný Pod Rybníčky. Byla také vyasfaltovaná cesta k osadě Dašov a cesta Za Humny. Dřevěný most na návsi nevyhovoval zatížení, tak byl postaven nový betonový most a celý úsek od hostince ke škole byl vyasfaltován. Usedlost Anny Sedlákové byla v dezolátním stavu a nikdo zde nebydlel. Členové MNV zorganizovali likvidaci zbořeniště. Na tomto místě pak byl umístěn kolotoč, houpačky, skluzavka a upraveno volejbalové hřiště pro mládež.

Jednota Třebíč adaptovala v roce 1967 provozovnu místního pohostinství. Z původní provozovny udělali sklad a kuchyň. Novou provozovnu upravili ze sálu. Vchod ze silnice byl zrušen a nový byl vybudován z východní strany. Protože uvedený sál byl jedinou místností v obci, kde se konaly veřejné schůze a kulturní akce, a byl zrušen, stáli členové MNV před problémem, jak získat větší místnost, která by sloužila k výše uvedeným účelům. Tento problém vyřešili o dva roky později, neboť největší brigádnickou akcí šedesátých let bylo vybudování kulturního domu. Byl zřízen v bývalé usedlosti Stanislava Kružíka. Národní výbor dodal okna, dveře, dřevěné obložení. Brigádníci přistavěli přístavek se sociálním zařízením, šatnou a výčepem.

V měsíci dubnu 1960 došlo na návrh strany a vlády k integraci okresů a krajů. Před sloučením měl okres Třebíč 83 obcí a po sloučení 196 obcí. Dosavadní Jihlavský kraj, pod který patřil třebíčský okres (tedy i Štěměchy), byl zrušen a vláda vytvořila kraj nový – Jihomoravský se sídlem v Brně.V roce 1960 byla přijata i nová ústava, nový znak a název našeho státu byl změněn na Československou socialistickou republiku. K 1. březnu 1961 bylo provedeno sčítání obyvatel. V naší obci bylo k tomuto dni 485 obyvatel.

Dne 3. ledna 1963 zemřel ve věku 105 let František Dokulil, nejstarší občan nejen naší vesnice, ale i celého okolí.

Hasičský sbor vyvíjel značnou činnosti i v této době. Členská základna se rozrůstala. V roce 1959 měl sbor 51 členů, z toho bylo šest žen. V šedesátých letech se počet členů snížil a pohyboval se kolem čtyřiceti. V roce 1964 odstoupil z funkce dlouholetý předseda Josef Dokulil, vystřídal ho Josef Bazala a toho v roce 1969 nahradil František Trnka starší. V roce 1952 odstoupil velitel Antonín Trnka a na jeho místo byl zvolen Vladimír Fiala, který vedl sbor až do roku 1966. Na jeho místo si hasiči zvolili Františka Trnku ml. V padesátých letech došlo dvakrát z nařízení vlády ke změně názvu: v roce 1951 byla ustanovena Místní jednota Československého svazu hasičstva a o dva roky později se z hasičů stali požárníci (Místní jednota Československého svazu požární ochrany). Členové sboru prováděli preventivní protipožární prohlídky v obytných domech, konali i žňové hlídky, zúčastňovali se pravidelně brigádnických akcí pořádaných MNV. Štěměšští požárníci také obsazovali přední místa na okrskových i okresních soutěžích. Dne 20. října 1954 sbor zasahoval při požáru ve Štěměchách, kdy Antonínu Svobodovi hořela stodola a kůlna. K velkému požáru v obci došlo 17. října 1960, který vypukl ve stodole místního JZD. Oheň zničil půl stodoly, v níž bylo skoro všechno seno, jetel a část obilí připraveného na setí. Naštěstí deštivé počasí a zásah požárníků zabránily rozšíření požáru na další budovy. O dva roky později zasahovali štěměšští požárníci při požáru v Chlístově. V roce 1967 si sbor koupil požární vozidlo od ZGK Borovina za 7 000,- Kč. Nákladem sboru byl pro kulturní dům zakoupen také starší klavír prostřednictvím štěměšského rodáka Karla Horkého, hudebního skladatele a ředitele Státní konzervatoře v Brně. Členové sboru byli organizátory mnohých společenských akcí: hasičského plesu, masopustního průvodu, kácení a stavění máje i tanečních zábav.

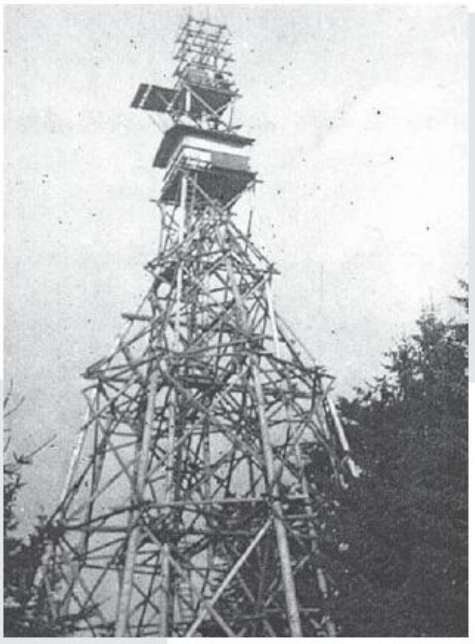

I v padesátých letech působil ve Štěměchách ochotnický spolek Tyl, který pod vedením Josefa Trnky nacvičoval divadelní představení. Spolek se bohužel v roce 1965 pro malý zájem rozpadl. Zanícený ochotník Josef Trnka se divadla však nevzdal a čas od času získal několik dobrovolníků a s nimi nacvičil některé divadelní představení. Pravděpodobně činnost spolků negativně ovlivnila také snadná dostupnost televize.

V roce 1948 se v obci vytvořila dvě myslivecká sdružení: myslivecké sdružení Dašov a myslivecké sdružení Kobylí hlava. Lovecké revíry těchto dvou štěměšských sdružení byly vymezeny státní silnicí. Každé sdružení mělo kolem dvaceti členů. Myslivci vysazovali remízky v lese, přikrmovali zvěř. Pořádali také myslivecké plesy a poslední leče. Lovili především srnčí, černou zvěr, zajíce, bažanty a zvěř škodnou.

V letech 1955, 1957 a 1961 projížděl obcí Závod míru Praha, Berlín, Varšava.

Dne 24. června 1957 vyvrátila větrná smršť rozhlednu na Mařence. Část dřeva z rozhledny byla přidělena JZD na různé potřeby.

V obci působily také politické organizace. V roce 1949 byla v obci založena skupina Československého svazu mládeže a v roce 1951 Pionýrská organizace ČSM. ČSM mělo dvacet pět členů a do skupiny PO docházelo 25 dětí. Místní skupina Československého červeného kříže byla v obci založena v roce 1953. Měla čtyřicet členů, kteří prodělali zdravotnický kurz. Členové ČSM a ČSČK pořádali plesy, zábavy, karnevaly, svazácké estrády a Silvestry. Československý červený kříž také pořádal přednášky i zájezdy.Tyto organizace se podílely na kulturních programech k později tak tendenčním a tradič-

ním slavnostem jako: MDŽ, 1. a 9, květen, MDD a VŘSR. V roce 1967 po několikaleté přestávce obnovili zanícení fotbalisté Místní jednotu Československého svazu tělesné výchovy a hráli organizovaně kopanou. V tomto roce byla v obci založena skupina Českého zahrádkářského svazu. Zahrádkáři měli dvacet členů a pořádali výstavy ovoce a zeleniny, tématické zájezdy, přednášky a dbali o úpravu obce udržováním zeleně a vysazováním okrasných keřů a stromků.

ŠTĚMĚCHY V 70. A 80. LETECH MINULÉHO STOLET

V sedmdesátých letech dochází k výraznému snížení počtu obyvatel v naší obci. Ještě v roce 1961 žilo v obci 485 obyvatel , v roce 1970 už jen 440 a o deset let později měly Štěměchy 379 obyvatel. Tato klesající tendence byla způsobena tím, že mladí lidé odcházeli z vesnic do měst, kde si kupovali byty. V roce 1986 se nenarodilo ani jediné dítě oproti jiným rokům a řada mladých rodičů s dětmi se odstěhovala do Třebíče. Výstavba rodinných domků však pokračovala. Do roku 1990 přibylo 6 nových domů a počet čísel se zvýšil na 126.

V roce 1977 došlo z nařízení vlády opět ke slučování družstev ve větší celky. JZD Horácko s dosavadním sídlem v Předíně bylo sloučeno do velkého celku se sídlem v Opatově. Do tohoto nového celku patřily: Štěměchy, Hory, Předín, Opatov, Brtnička, Kněžice, Brodce a Hrutov. Nové družstvo mělo výměru 3000 ha a vedoucí a administrativní pracovníci se přesunuli do Opatova.Sloučené družstvo bylo zaměřeno na pěstování brambor, obilnin a pícnin. Chovalo hovězí a vepřový dobytek, ovce. Velkou oblibu si JZD získalo výrobou Horáckých lupínků, kterou se začalo zabývat v roce 1984.Mezi nově přistavěné zemědělské objekty patřila bramborárna, lupínkárna, sklady, garáže, administrativní budova a další.

Obec spravovali a řídili členové MNV. Od roku 1971 měl MNV sedmnáct členů. Předsedou byl znovu zvolen Václav Pařízek. V roce 1976 měl MNV opět patnáct členů jako v dřívějších obdobích a byl značně omlazen. Průměrný věk činil 39 roků. Novým předsedou MNV se stal Emil Zvěřina. V roce 1980 dochází k nucené integraci Národního výboru ve Štěměchách a Národního výboru v Předíně. Tato integrace byla přijata se značnou nevolí MNV i občanů naší vesnice. Sídlo nového integrovaného MNV bylo v Předíně. Organizační úlohu při budování v obci převzal Občanský výbor, který měl patnáct členů. Byli to vlastně členové bývalého MNV zvoleného v roce 1976. V roce 1981 poprvé naši občané volili na společné kandidátce MNV Předín své zástupce. Za naši obec bylo do společného dvaceti devíti členného MNV zvoleno dvanáct štěměšských občanů. V devítičlenné radě MNV byli dva zástupci ze Štěměch. Předsedou integrovaného MNV se stal František Kalina. Vlastní samosprávu obce, patnáctičlenný Občanský výbor, zvolili občané Štěměch na veřejné schůzi v září. Předsedou Občanského výboru byl zvolen Josef Bazala. V roce 1986 byl snížen počet členů integrovaného MNV z dvanácti na sedm. MNV měl tedy sedm poslanců ze Štěměch, 1 poslance z Hor a dvacet tři z Předína, což nebylo vůbec spravedlivé. Předsedou MNV byl opět zvolen František Kalina. Občanský výbor ve Štěměchách byl v roce 1986 snížen z patnácti členů na devět.

Z důvodu lepší orientace se v roce 1979 členové MNV rozhodli provést označení ulic ve Štěměchách. Odhlasovali si tyto názvy: Třebíčská, Královská, Slepá, Dašovská, Prostřední, Na Humnech, Nová, Pešovská, Okrajová a Srázná. Bylo to poprvé v historii obce, kdy byly ve Štěměchách rozlišeny ulice. V sedmdesátých letech se zvýšil také počet nově postavených domků. V roce 1980 měly Štěměchy již 120 domů.

Snad z celého období od vzniku naší vesnice byla sedmdesátá léta nejbohatší na výstavbu a budování v obci. O letních prázdninách roku 1970 byly vyměněny staré dřevěné sloupy elektrického vedení za sloupy betonové a žárovkové osvětlení nahrazeno osvětlením výbojkovým. Byla také provedena rekonstrukce místního rozhlasu. Zaměstnanci okresní silniční správy provedli na komunikacích druhý asfaltový nátěr a zhotovili nový úsek silnice Na Humnech. V roce 1972 bylo započato s výstavbou střediska Okresní silniční správy ve Štěměchách.

O prázdninách 1970 byla provedena generální oprava školy. Byla zhotovena nová fasáda, vyměněny dveře a podlahy, přestavěno sociální zařízení i opraveno elektrické vedení ve škole. O šest let později však byla škola v obci zrušena kvůli nízkému počtu žáků a děti již od první třídy převedeny do školy předínské. Členové MNV se snažili zrušení školy zabránit, vždyť škola v obci byla ve Štěměchách od roku 1864, tj. celých 112 let, ale bohužel nepodařilo se a škola ve Štěměchách už nebyla nikdy obnovena. Mezi poslední učitele patřili manželé František a Alena Kunešovi. Po definitivním zrušení školy rozhodl MNV o přestavbě a úpravě školní budovy. Jedna třída byla přestavěna na obřadní místnost, druhá na zasedací místnost MNV a poradnu pro matky s dětmi.

V roce 1974 přistavěli občané přístavek k samoobsluze, který pak sloužil jako sklad.Mezi další brigádnické akce patřilo v roce 1970 zřízení nového jeviště v kulturním domě a postavení přístavku ke kulturní místnosti. Byla rovněž přistavena kuchyň se sklepem a při jevišti místnost, kterou užívali členové místní skupiny SSM jako klubovnu. Hodnota tohoto díla činila 180 000 Kč.

K původní zbrojnici přistavěli požárníci garáž pro požární vozidlo v roce 1973 a o čtyři roky později přebudovali a vybetonovali celou nádrž. Členové TJ Štěměchy spolu s dalšími dobrovolníky postavili v roce 1973 převlékací kabinu u hřiště na Vrchách v hodnotě 50 000 Kč. O rok později byla započata rozsáhlá rekonstrukce samotného fotbalového hřiště, které bylo rozšířeno a dostatečně prodlouženo. Rekonstrukci dokončili v roce 1977 zhotovením bezpečnostního ohrazení kolem hřiště a novým jednotným povrchem. U kulturního domu byla v roce 1974 vybudována dvě hřiště na odbíjenou. Další z velkých akcí bylo vybudování koupaliště v letech 1974 – 1975. Koupaliště vybudovali společně občané Štěměch a Chlístova na místě zvaném Jalovčí, které se nachází na hranicích katastru těchto sousedních obcí.

I léta osmdesátá byla bohatá na výstavbu a úpravy v obci. Obec se dočkala i nové zděné čekárny. Občané vybudovali i další nové chodníky u čekárny a v ulici Nová. opravou a rozšířením rozhlasových tlampačů byla zlepšena slyšitelnost místního rozhlasu. Byl zajištěn i rozvod elektrických kabelů k fotbalovým kabinám na Vrchách. V rámci další brigádnické akce občané zakryli a upravili dosud otevřený potok u Jednoty a vybudovali zde chodník. Zavedením pitné vody z obecní kašny do nádrže byla požární nádrž využívána jako koupaliště. Členové Rybářského svazu z Třebíče vypustili a vyčistili rybník Panský na Dašově a dále jej pak využívali jako rybník pěstební.

V závěru roku 1981 byl skupinou asi dvaceti nadšenců zhotoven lyžařský vlek s elektrickým pohonem na Binkově zahradě a už 15. prosince bylo zahájeno lyžování. V osmdesátých letech každou zimu poskytoval vlek své služby a neustále přitahoval zájem mnoha lidí i z jiných vesnic.

Jednou z největších stavebních akcí osmdesátých let byl sportovní areál u kulturního domu. Občané začali s budováním tenisového a volejbalového kurtu v roce 1986. O rok později dokončili hrubou stavbu, zhotovili škvárovou zpevněnou plochu a v roce 1988 na ni umístili antuku. Druhou největší stavební akcí byla rozsáhlá úprava tvrze, která probíhala v letech 1987 – 1989. Občané zavedli do tvrze nové výbojkové osvětlení, strhli neudržovanou prsť, kterou prorůstala nevzhledná bažina, a tu nahradili prosívkovým povrchem. Byly vyměněny rovněž lavice a stoly, postaven kamenný občerstvovací stánek s přístřeškem pro hudební kapely a také hradní zeď kolem valu s vestavěnou kamennou udírnou. Původní zeď byla zpevněna.

Největší kulturní událostí sedmdesátých a osmdesátých let bylo uspořádání oslav 700. výročí založení obce. Mezi akce k tomuto výročí patřily: oblíbený Pochod jarní přírodou, Dětský den a výstava loveckých trofejí a ručně zhotovených výrobků občanů naší vesnice. Hlavní oslava proběhla ve dnech 10. – 12. srpna 1979. K těmto slavnostním dnům připravila kulturní komise šestidílnou relaci o vzniku obce, kterou dvakrát týdně vysílali místním rozhlasem. Středem zájmu se stal Jubilejní zpravodaj o historii naší vesnice, který byl občanům věnován při návštěvě výstavy o vzniku obce. K tomuto výročí objednal MNV rovněž jubilejní odznaky se znakem obce. V pátek 10. srpna se konal Sraz rodáků a občanů v kulturním domě. Program byl naplněn projevy, písněmi a básněmi a také přednáškou dr. Novosada z Třebíče o historii. Po kulturním programu nastala volná beseda. Oslavy pokračovaly v sobotu 11. srpna sportovním turnajem v kopané, jehož se zúčastnila čtyři mužstva.O přestávkách mezi utkáními vystoupili svazarmovští modeláři z Třebíče s modely letadel. V sobotní podvečer byla uspořádána beseda nad kronikou a taneční zábava. Závěrečná část oslav začala v neděli 12. srpna položením věnců k pomníku padlých, projevy v kulturním domě a volnou taneční zábavou ve tvrzi, která pak pokračovala v kulturním domě. Na návsi byl i lunapark z Třebíče, což ocenili hlavně nejmenší. Součástí slavnosti byla i výstava obrazů rodáka Josefa Milbacha a fotografií z historie i současnosti naší obce. Setkání a uctění 700. výročí naší obce se zúčastnilo na 800 rodáků. Zásluhu na vydařených oslavách měli hlavně členové MNV v čele s Emilem Zvěřinou.

Členové MNV začali od roku 1977 pravidelně pořádat ve Tvrzi dětské karnevaly. Předseda MNV založil v roce 1977 Sbor pro občanské záležitosti. V náplni jeho činnosti bylo pamatovat na významná jubilea místních občanů (60, 70, 80 a 9O roků). Jubilantům předávali dárky a nechali jim zahrát oblíbené melodie s přáním v místním rozhlase. Sbor pro občanské záležitosti rovněž pořádal vítání občánků.

Své pětašedesáté narozeniny oslavil dne 4. září 1974 rodák, hudební skladatel a dlouholetý ředitel brněnské konzervatoře, Karel Horký. K jeho životnímu jubileu mu předali zástupci MNV čestné občanství obce Štěměchy.[1)]

1) Karel Horký si v roce 1976 koupil svůj rodný domek ve Štěměchách, který během let vystřídal několik majitelů. Štěměchy navštěvoval často, zde odpočíval, chodíval na dlouhé procházky a vyřezával ze dřeva.Karel Horký zemřel 22.11.1988 a jeho pohřbu 5. prosince v židenické obřadní síni v Brně se zúčastnili i jeho rodáci z obce, kterou proslavil.

Štěměchy od nepaměti slavily pouť na svátek svatého Václava spolu s Předínem. Předínský farář P. Antonín Bláha navrhl štěměšským občanům, že by bylo možné tuto pouť přesunout na květen, pokud by chtěli. Odůvodnil to tím, že štěměšská kaplička je zasvěcená svatému Janu Nepomuckému, který má svátek v květnu. Členové všech společenských organizací se na přesunutí pouti dohodli a nenašel se v obci jediný občan, který by byl proti. Každé osamostatnění od Předína bylo vítané, v květnu bývá také tepleji než v září. Ve Štěměchách se tedy od roku 1988 začala slavit pouť v květnu. Průběh oslavy pouti se po léta nemění. Občané slavili pouť sobotní Mší svatou, pouťovou zábavou v kulturním domě a nedělním posezením při dechové hudbě ve Tvrzi. Hrával se také fotbalový zápas ženáči proti svobodným a do obce pravidelně jezdíval lunapark z Třebíče.

I v sedmdesátých a osmdesátých letech provozovala svou činnost MJ Československého svazu požární ochrany. Sbor měl 56 činných členů. Do funkce předsedy byl v roce 1972 zvolen Pavel Vídenský, o dva roky později ho nahradil Pavel Bobek. V roce 1970 byl velitelem Pavel Svoboda a od roku 1972 Jan Špaček, po něm pak František Svoboda. V letech 1970 – 1973 zasahovali členové sboru u třech lesních požárů. Mužstvo pokračovalo i v účasti na soutěžích. V roce 1970 si sbor zakoupil novou stříkačku PPS – 12. Členové sboru se účastnili všech brigádnických akcí, pořádali plesy, taneční zábavy, maškarní průvody, karnevaly i zájezdy do Maďarska a NDR. Účastnili se okrskových i okresních soutěží. V roce 1984 si sbor zakoupil novou stříkačku. V roce 1986 byla provedena rekonstrukce a generální oprava požární zbrojnice, rovněž byl vybudován přivaděč vody do požární nádrže. O dva roky později si členové sboru přebudovali část bývalé budovy MNV (pastoušky) na prostornou schůzovou místnost a klubovnu pro místní členy.

V roce 1989 oslavovali požárníci 90 let trvání hasičského sboru ve Štěměchách. Po slavnostních projevech předal předseda sboru Pavel Bobek medaile a diplomy zasloužilým členům tohoto velmi prospěšného hnutí. Mezi nejstarší členy sboru patřil František Trnka (60 let členství) a Karel Bazala (50 let členství). Na tyto oslavy navazovalo okrskové požárnické cvičení se soutěží . Uskutečnilo se 3. 6. na hřišti na Vrchách. Naši obec reprezentovalo družstvo žen a dvě družstva mužů, z nichž jedno soutěž vyhrálo.

V červnu 1989 se družstvo zúčastnilo námětového cvičení v Opatově. Doba po roce 1989 přinesla organizační změny. Základní organizace Svazu požární ochrany se přejmenovaly na Sbory dobrovolných hasičů a diskutovalo se o další činnosti tohoto sdružení. Listopadové události přinesly náhlý nezájem o veškerý kulturní a společenský život v obci. V naší vesnici došlo k tomu, že hasiči – dříve jedno z nejaktivnějších sdružení, které jediné přežilo všechny režimy a období, svou činnost ukončili (naštěstí jen dočasně).

Členové TJ Družstevník vyvíjeli svou činnost v organizované kopané, kde hráli ve IV. třídě okresní soutěže a umisťovali se na předních místech. Fotbalisté také pravidelně organizovali sběr odpadových surovin a pořádali taneční zábavy. V obci působila dvě myslivecká sdružení: v roce 1978 myslivecká společnost Kobylí hlava integrovala do myslivecké společnosti Chlístov a myslivci, kteří byli ve společnosti s názvem Dašov, vstoupili do myslivecké společnosti Rokytnice. Obě integrované společnosti měly kolem třiceti členů. Byly upraveny i katastry honitby. Myslivci pořádali i výstavy loveckých trofejí, přednášky pro děti, plesy a poslední leče. V sedmdesátých i osmdesátých letech působil v obci SSM a Pionýrská organizace SSM. Pořádali se tradiční oslavy: MDŽ, I. a 9. května, VŘSR. V obci rovněž působil Československý červený kříž, který měl dvacet členů. Členové organizovali se sportovci dárcovství krve a pravidelně pořádali odborné přednášky MUDr. Jiřího Píši a MUDr. Jaroslavy Píšové. Český zahrádkářský svaz měl 22 členů. Jeho členové pořádali odborné přednášky o pěstování ovoce a zeleniny, pomlázkovou zábavu, výstavy ovoce a zeleniny i tématické zájezdy. Prováděli rovněž lisování ovoce v požární zbrojnici. Starali se o úpravu veřejných prostranství, vysazovali okrasné keře a stromky. V roce 1987 oslavili zahrádkáři 20 let trvání v obci na slavnostní listopadové schůzi, která byla spojena s výstavkou ovoce.

NA PŘELOMU TISÍCILETÍ

• Podzim roku 1989 byl poznamenán významnými politickými událostmi. Přichází pád komunistického režimu. „ V naší obci v době této poměrně klidné revoluce nebyly žádné rušivé momenty. Mezi lidmi se tříbily různé názory, řada občanů přivítala demokratizační změny a vládu více stran, další se obávají sociálních otřesů, které s tímto mohou být spojené. To, že na vládě se bude v budoucnu podílet více politických stran, je jistě prospěšné. Určité obavy z možných dopadů, které souvisí se změnou společenského systému socialistického vlastnictví na systém tržního hospodářství vyhlášeného novou vládou, jsou pochopitelné. Závěr roku je tedy spojen s obavou do budoucnosti, ale s vírou, že všechno dobře dopadne.“ [1)] Tolik citace kroniky, která vystihuje pocity, které převládly mezi štěměšskými občany po listopadu 1989.

• Období roku 1990 lze hodnotit jako přechodové, jelikož se jednalo o dobu, kdy se naše obec vracela z integrace s Předínem. Tomu předcházela podpisová akce za oddělení od Předína a vytvoření samosprávné obce s vlastním zastupitelstvem. Občané s napětím očekávali červnové volby do Federálního shromáždění a České národní rady. Volby se konaly 8. a 9. června 1990. Občané volili v budově bývalé školy. Vysoká volební účast, kdy z 240 voličů se voleb účastnilo 235, svědčila o velkém zájmu štěměšských občanů o to, jak bude vypadat budoucí stát. V naší obci se do FS Sněmovny lidu na prvním místě umístili kandidáti Křesťanské a demokratické unie s 69 hlasy, druhé místo obsadili kandidáti OF s 56 hlasy a třetí místo kandidáti KSČ se 44 hlasy. Výsledky voleb do Sněmovny národů a České národní rady byly podobné. V roce 1992 proběhly v celé republice volby do České národní rady a do Federálního shromáždění. Nejvíce hlasů v naší obci získala KDU - ČSL, na druhém místě se umístil Levý blok, na třetím místě SPR- Republikánská strana. Vítězná strana ODS obsadila ve Štěměchách 5. místo. Volby do Poslanecké sněmovny se konaly 31. 5. a 1. 6. 1996. Nejvíce hlasů získala ČSSD, na druhém místě se umístila KDU – ČSL a na třetím KSČM. V dalších volbách do Poslanecké sněmovny, které se konaly 19. a 20. června 1998, zvítězili v naší obci sociální demokraté, druzí skončili komunisté a třetí byla KDU- ČSL. V následujících volbách v roce 2002 opět největší počet hlasů získali sociální demokraté, komunisté a křesťanští demokraté. V prozatím posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 ve Štěměchách zvítězili sociální demokraté, druhé místo patřilo komunistům a třetí vládnoucí straně ODS.

K 1. lednu 1993 vznikl samostatný český stát. K 1. lednu roku 2000 byla provedena správní reforma území. Byl znovu obnoven Jihlavský kraj (od roku 2001 změna názvu na kraj Vysočina), pod který nyní patří okresy: Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou.

• První porevoluční komunální volby se konaly 24. listopadu 1990. Občané si zvolili jedenáctičlenné obecní zastupitelstvo v čele se starostou Pavlem Bobkem a místostarostkou Marií Báňovou. V roce 1994 bylo zvoleno devítičlenné zastupitelstvo, starostkou obce se stala Marie Báňová a místostarostou Petr Bobek. I v dalším čtyřletém volebním období po roce 1998 funkci starostky nadále vykonávala Marie Báňová a a ve funkci místostarosty stanul opět Petr Bobek. Do dalších komunálních voleb v roce 2002 se již rozhodla nekandidovat paní Marie Báňová, která stála ve vedení obce jako místostarostka a starostka 12 let. Starostou obce byl zvolen Petr Bobek a místostarostou Antonín Šilhavý st. V dalších komunálních volbách v roce 2006 si občané zvolili opět devítičlenné zastupitelstvo, které vede obec doposud. Jejími členy jsou: Marie Báňová, Petr Bobek st., Iva Kovářová, Milan Vídenský, Karel Trnka, Petr Bobek ml., Michal Šilhavý, Jiří Beneš a Miroslav Dvořáček. Starostkou obce byla zvolena opět Marie Báňová a místostarostou Petr Bobek starší.

• Nejdůležitější akcí roku 1994 se stala rekonstrukce a posílení elektrické sítě v obci. Byla také provedena generální oprava sociálního zařízení v budově bývalé školy. V roce 1996 byla provedena telefonizace obce. Telefonní přípojka byla položena ke každému domu. Současně byla vybudována veřejná telefonní budka na kartu u prodejny Jednota. V roce 1996 se uskutečnila rozsáhlá rekonstrukce kulturního domu. Celková oprava stála 542 000,- Kč z dotace Ministerstva pro místní rozvoj ČR (dotace Ministerstva pro místní rozvoj - 240 000,-). V kulturním domě se konají nejen plesy a zábavy, ale také svatby, oslavy narozenin či další akce. V roce 1997 byly zrekonstruovány nové kabiny u fotbalového hřiště na Vrchách, náklady činily 770 tis. Kč, dotace z MMR ČR byla ve výši 500 tis. Kč. Firma Eurotel postavila na Vrchách radiotelefonní zesilovač o výšce stožáru 55, 4 m pro lepší pokrytí signálu pro mobilní telefony. V létě roku 1998 proběhla rekonstrukce kapličky svatého Jana Nepomuckého, která patří mezi kulturní památky. Mimo jiné bylo pořízeno automatické zvonění, které naprosto bezporuchově funguje dodnes a které ohlašuje ráno, poledne a večer. Celkový náklad na opravu kapličky činil 220 000,- Kč. Při obnově šindelové střechy a vazby bylo do báně pod křížem vloženo pouzdro se zprávou o historii i současnosti Štěměch. Určitě nejvýznamnější akcí tohoto období se stala plynofikace obce. Na jaře roku 1998 se započalo s rozvodem plynu v obci a také s vybudováním veřejného vodovodu. Plyn byl slavnostně spuštěn 30. října 1998 v 10:40 v domě paní Julie Kasáčkové, nejstarší občanky Štěměch, za přítomnosti mnoha místních občanů i pozvaných hostů. Náklady na plynofikaci obce činily 4 114 000,- Kč, přičemž dotace ze Státního fondu životního prostředí ČR byla ve výši 3.8 mil. Kč, vodovod byl pořízen za 8 230 tis. Kč, přičemž dotace z Ministerstva zemědělství byla 4,2 mil. Kč. Na dofinancování stavby si obec vzala úvěr ve výši 1 300 tisíc Kč. V letech 1999/2000 byla zrekonstruována budova bývalé školy, byla provedena plynofikace, výměna oken, hydroizolace a oprava fasády. Ke kulturnímu domu byla přistavěna terasa. Byla také provedena plynofikace kulturního domu . V roce 1999 se také započalo s opravou chodníků v celé obci, které byly kvůli plynofikaci rozkopány. V roce 2003 bylo rozšířeno dětské hřiště u hasičské nádrže. Byl pořízen pingpongový stůl, přibyl basketbalový koš, byla zpevněna hrací plocha a celkově upraven park. V roce 2005 se pokračovalo rovněž v opravě chodníků a byla vyasfaltována část ulice U Kuželny. Kvůli nehodě polského kamionu musela být v roce 2007 znovu opravena kaplička. Opravu v plném rozsahu uhradila pojišťovna. Byla postavena nová autobusová čekárna u Trnkových, nově zastřešeno schodiště u kulturního domu, opravena Boží muka na Pešově. V témže roce proběhla za finančního přispění Rytířů tvrze štěměšské rekonstrukce herního prvku dětského hřiště před OÚ, které zís-

Dětský den – Pohádková cesta

kalo novou klouzačku a houpačky s bezpečnostní dopadovou plochou. V roce 2008 byl v celé obci zrekonstruován a posílen místní rozhlas bezdrátovou technologií z dotace z Fondu Vysočiny. Ze společenského života: V roce 1995 oslavila své životní jubileum 95 let nejstarší občanka obce paní Emilie Böhmová. Rok 1997 poznamenal naši vlast přírodní katastrofou – povodní. Naší obce se přímo povodeň nedotkla. Občané však uspořádali sbírku peněz pro postižené. Vybralo se 23 000 Kč, které byly poslány na konto Červeného kříže.

• Je nutno poznamenat, že konec devadesátých let a příchod nového milénia pozitivně ovlivnil kulturní rozkvět v naší obci. Právem lze říci, že ačkoliv jsou Štěměchy obcí malou, mají bohatší kulturní život než mnohé velké obce v našem okolí. Svou činnost obnovili hasiči, působí zde myslivci i sportovci, pořádají se zde plesy, zábavy, masopusty, akce pro děti i důchodce, hraje se divadlo, vydává se zpravodaj, lidé se setkávají u jesliček i na Mařence, obec proslavily volejbalové turnaje i historické slavnosti a mnohé další akce, za které patří jejich pořadatelům v čele s panem Stanislavem Augustinem vřelý dík.

Ke každoročním kulturním akcím patří tradiční hasičský ples a květnová pouť na svátek sv. Jana Nepomuckého spojená se slavnostní mší svatou, pouťovou zábavou, nedělní veselicí ve tvrzi a kolotoči na návsi. K úspěšným pořadatelům plesů a zábav se v devadesátých letech připojila i firma NABO, která vyráběla punčochové zboží. Již řadu let milovníci divadla dojíždí na činoherní představení Horáckého divadla v Jihlavě. Paní Jana Báňová vede již po několik let cvičení pro ženy a pro matky s dětmi. Od roku 2003 je obecním zastupitelstvem vydáván Štěměšský a dašovský zpravodaj. Občasník vychází dvakrát ročně a je velmi oblíben našimi občany. V čele redakční rady stojí Michal Šilhavý.V předvečer státního svátku 28. října 2001 uspořádali členové obecního zastupitelstva slavnostní shromáždění u příležitosti výsadby Stromu tisíciletí – lípy, které tak navázalo na prvorepublikovou slavnost sázení Lípy svobody. V květnu 1998 a v srpnu 2008 uspořádali Vladimír Fiala a Stanislav Moudrý v budově OÚ výstavu svých kovářských prací, která byla hojně navštívena.

V květnu 2004 proběhlo v obřadní síni obecního úřadu Vítání občánků. Stalo se tak po 14-ti letech a na obecním úřadě ve Štěměchách poprvé. Starosta obce pan Petr Bobek přivítal dvě děti. Vítání občánků se stalo v naší obci každoroční tradicí. Kulturní program zajišťují štěměšští školáci.

V červnu 1995 uspořádalo obecní zastupitelstvo ve tvrzi Dětský den, který byl hojně navštíven dětmi i dospělými. Den dětí ve tvrzi byl pořádán i v roce 1999 . Členové zastupitelstva měli vždy pro děti připraveny zajímavé soutěže a pěkné odměny. Od roku 2003 se tato akce koná každroročně. V letech 2005 a 2006 uspořádaly hasičky Den dětí na Vrchách. Pro děti bylo přichystáno mnoho zajímavých soutěží, viděly práci se cvičenými psy a mohly se svést i na koni. V červnu roku 2007 se pořadatelé rozhodli naplnit program Dětského dne pohádkovou cestou. Děti šly po vyznačené trase, na které potkávaly pohádkové postavičky a plnily různé úkoly. Ve tvrzi pak byla pro ně přichystána odměna, občerstvení a ještě si mohly zasoutěžit. Pohádková cesta měla velký úspěch u malých i velkých, a proto byla o rok později zopakována. Moderování Dne dětí se s tradiční profesionalitou ujímá Stanislav Augustin. Mezi další zajímavé akce pro děti patřilo i Strašení ve tvrzi, které se odehrálo 19. září 2008. Nejstatečnější děti naší obce se vydaly na skutečně strašidelnou cestu kolem tvrze. V letošním roce uspořádali hasičky s velkým úspěchem Dětský den, tentokrát na téma pověstí.

Od roku 1999 začalo obecní zastupitelstvo ve spolupráci s Předínem organizovat každoročně Setkání důchodců.Tato akce je střídavě pořádána ve štěměšském a předínském kulturním domě, spojena vždy s bohatým kulturním programem, pohoštěním a kapelou k tanci a poslechu. Akce je našimi seniory oblíbená a vždy hojně navštěvována.

Nový zvyk - Vánoční zpívání u jesliček se koná vždy před Štědrým dnem každoročně již od roku 2001. Občané se sejdou před obecním úřadem, aby si poslechli a zazpívali vánoční písně a koledy. V neděli před Štědrým dnem roku 2007 Vánoční zpívání nahradilo vystoupení dětí z Nové Říše – Živý betlém. Děti nám připomněly biblický příběh, který navodil mnohým z nás tu pravou vánoční atmosféru. Představení ještě podbarvilo krásné prostředí zimní tvrze a živí beránci. V prosinci 2008 bylo Zpívání u jesliček provázeno i vystoupením dětí s Pastýřskou hrou a rozdáním betlémského světla.

Novou tradicí se také stal každoroční sraz občanů našeho mikroregionu na hoře Mařence, který bývá před Silvestrem. Setkávají se zde občané Štěměch, Dašova, Rokytnice, Římova, Čáslavic i Předína, Markvartic, Chlístova, Lesné, Želetavy, a dokonce i Moravských Budějovic a Třebíče.

Obec proslavilo konání volejbalových turnajů Štěměšský kačer. Nultý ročník této soutěže byl uspořádán v létě roku 1999 a byl jednodenní. Zúčastnilo se ho 8 smíšených družstev. Sportovci byli rozděleni podle výkonnosti do dvou skupin: amatéři a profesionálové, později změna názvů na výkonnostní a společenskou skupinu. Vítězové získali jako hlavní cenu upečenou nazdobenou kachnu. Od roku 2000 je tato soutěž dvoudenní a každoročně se zvyšuje i počet družstev – v roce 2000 se zúčastnilo 16 družstev, o dva roky později se sjelo z celé republiky již 26 družstev. Pro velkou účast upravili pořadatelé i další kurt před budovou obecního úřadu. Soutěž je doplněna taneční zábavou ve tvrzi spojenou s bohatým občerstvením. Poděkování si zaslouží všichni pořadatelé této náročné akce.

Mezi zajímavé sportovní akce patřil SKI – AREÁL BAZALKA, který byl uskutečněn v březnu 2004. Tuto atrakci zorganizovali bratři Vídeňští, jejichž traktor posloužil nadšeným lyžařům jako vlek. V březnu následujícího roku uspořádali lyžařští nadšenci karneval na Bazalce. Byly vybudovány skokanské můstky i ledový bar. Proběhly soutěže na lyžích, závody na saních. Vrcholem dne byl závod netradičních sněhových vozidel jako byly např. necky či sud.

Za zmínku rovněž stojí pořádání amatérského tenisového turnaje O štěměšskou švestku, který se poprvé uskutečnil v létě roku 2003. Turnaj se odehrává na kurtech u tvrze a vítěz obdrží 1 litr kvalitního švestkového moku.Na konci prázdnin roku 2006 se konal i první ročník nohejbalového turnaje BB CUP, ve kterém se utkalo sedm trojic z blízkého okolí. Pro hráče i fanoušky bylo připraveno bohaté občerstvení.

Od roku 1993 začal Oldřich Hamerník s dalšími nadšenci v létě pořádat u Dašova Pod Rybníčky trampské potlachy. Na své si přišli všichni příznivci country hudby a posezení u táborového ohně.

Od roku 2003 se pravidelně na podzim koná v kulturním domě hospodský turnaj FOŠIKUPI, který je oblíben hlavně mezi mladými muži i dívkami. Název se skládá ze dvou počátečních písmen čtyř disciplín: FO –tbal, ŠI-pky, KU-lečník, PI-vo na ex.

Na podzim roku 2007 se ve tvrzi uskutečnila pravá vesnická zabijačka zvaná Bůčkobraní. O rok později byla s úspěchem zopakována a spojená i s uzením masa.

V sobotu 24. května 2008 se uskutečnila pod vedením ing.Václava Křivana vycházka do okolí obce Štěměchy. Jejím cílem bylo seznámit občany nejen s mnohými zajímavými přírodními místy v okolí, ale i se vzácnými druhy rostlin a živočichů, které se zde vyskytují. Trasa vedla přes Dašov na horu Mařenku a ukončena byla na Vrchách. Akce se zúčastnilo přes třicet účastníků z naší obce, z Předína i Bítovánek.

• V roce 1996 byla znovuobnovena činnost Sboru dobrovolných hasičů ve Štěměchách. Nový velitel sboru Luděk Špaček soustředil kolem sebe mladé nadšence a zájemce o hasičskou činnost. Sbor se hned začal účastnit hasičských soutěží. V Předíně v květnu 1997 se okrskové soutěže zúčastnila s velkým úspěchem hned čtyři mužstva ze Štěměch. Téhož roku sbor také zakoupil od SDH Petrovice nákladní automobil ROBUR, který sloužil nejen hasičům, ale i sportovcům k dopravě na různé soutěže. V roce 1998 se podařilo získat požární vozidlo AVIA jako sponzorský dar od firmy Smetana a Smetana, Lažínky.

Hasiči rovněž začali pořádat tradiční plesy a zábavy, uskutečnila se námětová cvičení, zúčastňovali se okrskových soutěží i akcí obecního úřadu. Opět jsou členové SDH „duší společenského života obce“. Hasiči ve spolupráci se sportovci se zasloužili o obnovení tradice - masopustního průvodu masek po obci. Oblíbenou hasičskou akcí se také stalo stavění máje u kolotoče a pálení čarodějnic doprovázené posezením u hasičské zbrojnice. V červnu roku 1999 oslavil Sbor dobrovolných hasičů ve Štěměchách sté výročí založení sboru. Dne a4. 6. 1999 byla v kulturním domě uspořádána slavnostní schůze, na které byli vyznamenáni zasloužilí členové sboru. Následovala taneční zábava. O týden později proběhla na Vrchách hasičská soutěž, které se zúčastnilo 15 sborů. Slavnost byla zahájena průvodem od obecního úřadu na Vrchy. Slavnostní průvod i následující program zpestřila svým vystoupením dvě družstva mažoretek z Třebíče. Na hřišti byly předvedeny ukázky hasičské techniky. Od června roku 2000 začali hasiči pořádat soutěž nazvanou Memoriál Františka Trnky. Tato soutěž je pojmenována po místním občanovi, který byl vášnivý a oddaný hasič a zemřel v mladém věku. V posledních letech byla tato soutěž z organizačních důvodů přerušena.

Požáry se nevyskytují v dnešní době tak často jak v dobách minulých, přesto se někdy červený kohout přece jen objeví. Dne 19. září 2003 došlo k požáru na stráni za Zvěřinovou stodolou. Za asistence hasičského sboru z Třebíče i místních hasičů se podařilo živel brzy zdolat. K velkému požáru došlo 19. srpna 2004 na poli Na Záhumence. Oheň vznikl od kombajnu ZD Opatov. Štěměšští hasiči byli u požáru jako první a začali hasit. Ruku k dílu přiložili i hasiči z Předína, Opatova, Želetavy, Rokytnice. Za pomoci profesionálů z Třebíče se podařilo požár zlikvidovat. Shořelo osm hektarů slámy a tři hektary obilného pole, škoda byla vyčíslena na 120 000,- Kč. Nebýt dobrovolných hasičů, požár by s největší pravděpodobností nespálil jen část pole. Od roku 2003 má dolní konec obce novou dominantu – dvanáct metrů vysoký sušák na hadice, který si hasiči postavili u zbrojnice. V roce 2004 si členové SDH připomněli 105. výročí vzniku organizace slavnostní schůzí. V roce 1998 sbor vykazoval 47 členů. Členská základna se neustále rozšiřovala a o šest let později měl sbor 65 členů, z toho nově 24 žen. V současné době čítá SDH Štěměchy již 73 členů, mezi nimi 18 žen. Velitelem hasičů je Luděk Špaček a starostou sboru Pavel Bobek. V letošním roce oslavil SDH kulaté 110. výročí svého trvání. Oslavy byly tradiční – okrsková soutěž v hasičském sportu na Vrchách. Za zmínku stojí, že se zúčastnily 5 štěměšských družstev – 2 mužská, 2 ženská a nově 1 družstvo žáků. Členové místního oddílu kopané hrají IV. třídu skupiny B se střídavými úspěchy . Podílejí se spolu s hasiči na pořádání masopustu, každoročně organizují pouťovou zábavu a účastní se i dalších akcí. V jedné sezóně měli fotbalisté možnost hrát dokonce III. třídu, a i když v této soutěži neuspěli a následně sestoupili, zejména mladí hráči získali cenné zkušenosti.

• Na základě rozhodnutí Městského úřadu Třebíč ze dne 26. 5. 2003 byla uznána společenstevní honitba Štěměchy – POD HOROU. Držitelem této honitby je Honební společenstvo Štěměchy. Celková výměra honebních pozemků je 516, 6 ha. Myslivecké sdružení Štěměchy pečuje o zvěř, provozuje krmelce, zásypy, napajedla, vysazuje remízky pro úkryt zvěře, má právo odlovu škodné zvěře. Kvůli nedostatku drobné zvěře (koroptev, bažant, zajíc) je odlov soustřeďován především na srnčí a černou zvěř. Myslivci každoročně pořádají oblíbené poslední leče provázené bohatou tombolou a výborným srnčím gulášem.

Panský rybník se po mnoha průtazích stal konečně vlastnictvím obce, obec do něj zakoupila ryby a zájemci o rybaření si mohli zakoupit povolenky na odchyt ryb. Oblíbenými rybářskými akcemi se staly výlovy rybníka i rybářské závody. Na jaře roku 2008 byl Panský rybník pronajat Františku Šafránkovi z Třebíče, který nyní rybník provozuje a poskytl zájemcům i možnost rybaření. Rybáři se rovněž účastní brigád, pečují o rybník a jeho okolí.

• Místní mladí nadšenci a příznivci divadelní múzy založili v roce 2006 Štěměšskou divadelní společnost. Režisérského vedení se profesionálně ujal Stanislav Augustin. Své první vystoupení - historickou fresku Petr a Judita sehráli s velkým úspěchem na II. historických slavnostech. Druhou nastudovanou hrou bylo cimrmanovské Dobytí severního pólu Čechem Karlem Němcem, následoval Mrazík a Bílá paní, aneb hrátky na hrádku štěměšském.Všechna představení byla hojně navštívena a sklidila velký úspěch nejen u štěměšských diva-

ků. S Mrazíkem objeli ochotníci i několik dalších vesnic, bylo dokonce vydáno i DVD a slávu Štěměch šířil i Bobkův kocour Karel, jeden z účinkujících. Neméně úspěšná Bílá paní tvořila součást programu IV. historických slavností roku 2008. Koncem února roku 2009 měla premiéru známá hra Františka Ringo Čecha Dívčí válka, kterou štěměšští ochotníci pečlivě nacvičili a s velkým úspěchem předvedli nejen ve Štěměchách, ale i v okolních vesnicích.

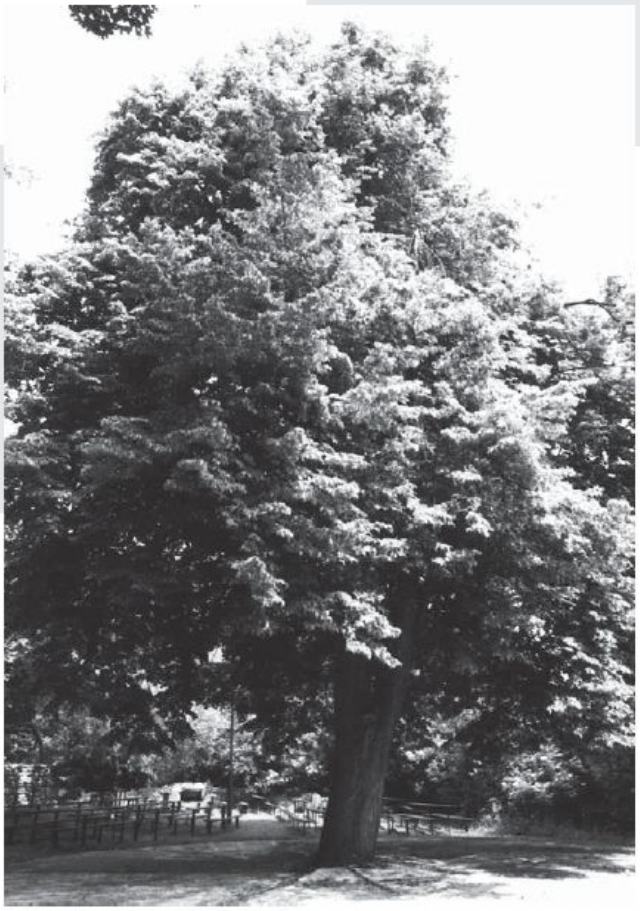

• Na přelomu jara a léta roku 2004 byl v naší obci založen spolek Rytíři tvrze štěměšské, který si vzal na svá bedra zvelebování a opravy tvrze a rovněž pořádání historických slavností a jiných kulturních akcí.V srpnu roku 2005 uspořádali Rytíři tvrze štěměšské ve spolupráci s šermířskou skupinou Lancea první historické slavnosti v naší obci. Nejprve obcí prošel průvod v historických kostýmech a slavnosti tak zahájil. Vedle kurtů jsme mohli vidět středověký jarmark a na Pasíku byla postavena vesnička s tvrzí, kde se pak uskutečnila bitva, jíž se zúčastnilo na osmdesát bojovníků. Byly připraveny i soutěže pro děti a ve tvrzi se během celého odpoledne odehrával doprovodný program, ve kterém vystoupili doboví tanečníci a muzikanti. Večer pak následovala zábava ukončená v ranních hodinách. Akce se zúčastnilo přibližně 1200 diváků, účinkujících i pořadatelů.

II. historické slavnosti o rok později pokazilo počasí. Vystoupení se místo ve tvrzi musela odehrávat v kulturním domě. Diváci mohli opět vidět tanečníky, divadelní představení, poslechnout si dobovou hudbu i seznámit se s mistrem popravčím. Nechyběla rovněž bitva ani taneční zábava. Třetí ročník historických slavností byl ve znamení nebývale hojné účasti. Opět proběhly dvě bitvy o tvrz doprovázené bohatým programem a zábavou. IV. historické slavnosti se nesly v jiném duchu než v posledních letech. Nebyla žádná bitva, ale pravý rytířský turnaj na koních. Opravdu nevídaná věc ve zdejším kraji. Rytířské klání předvedla skupina Traken. Představení bylo velmi působivé: krásné paní, ušlechtilí koně, rytíři zdatní v boji a vtipní v řeči. Pro mnohé diváky to byl úžasný zážitek. Škoda jen, že počasí slavnostem opět nepřálo, jak by mělo. Ovlivnilo to diváckou účast, která byla nižší než v předchozím roce. Slavnosti měly bohatý doprovodný program: jarmark, divadelní představení, kejklíře, hudebníky, břišní tanečnice, středověkou mučírnu, přelety dravců i ohňovou show skupiny Magnis.

Mezi další kulturní akce, které uspořádali Rytíři tvrze štěměšské, patří: adventní koncerty skupiny FLAUTAE ULULATAE, Rytířské candrbály s bohatým doprovodným programem , country večer ve tvrzi se skupinou Druhej dech a Rytířský countrybál se skupinou Handlíři.

• Z uvedeného přehledu společenských, kulturních a sportovních akcí je patrné, že jejich četnost i úroveň za posledních 10 let neustále roste. Je to především zásluhou obětavých a schopných organizátorů, kteří se na jejich pořádání podílejí. Díky nim je naše malá obec známá v širokém okolí a život naší vesnice má pestrý a často i veselý ráz. Přejme si proto, aby tomu tak zůstalo i v následujících letech.

KAREL HORKÝ

(4. 9. 1909 – 27. 11. 1988)

Každý kraj si právem připomíná významné osobnosti, které vyšly z jeho středu. Jedním z těch, jimiž by se mohlo pochlubit Třebíčsko a především naše vesnice, byl hudební skladatel a dlouholetý ředitel brněnské konzervatoře pan Karel Horký, od jehož data narození uplyne 4. září 2009 sto let.

Karel Horký byl štěměšský rodák, a i když se z obce odstěhoval a většinu svého života prožil v Brně, velmi rád do Štěměch zajížděl. V sedmdesátých letech minulého století si od nových majitelů rovněž zakoupil svůj rodný dům a často zde pobýval. Měl vřelý vztah k rodné obci i ke krásné okolní přírodě, která ho inspirovala v jeho skladatelské činnosti. Krásou našeho kraje byla napojena nejedna z jeho skladeb.

Karel Horký se narodil dne 4. září 1909 ve Štěměchách. Jeho otec Roman Horký pracoval jako dělník v lese a matka Marie Horká byla v domácnosti. Rodina žila velmi chudě. Karel měl čtyři sourozence: Antonína, Hedviku, Václava a Marii. Tradice rodového hudebního zázemí nelze v případě Karla Horkého soustavněji stopovat. Skladatelovi předkové byli vesměs prostými vesnickými lidmi, jimž se nedostalo vzdělání, a tudíž nemohli na sebe v tvůrčím smyslu nikterak upozornit.

Ze skladatelových vzpomínek na své dětství vyplývá, že k hudbě a umění tíhl již od nejútlejšího věku. Jako malý chlapec stával po dlouhé hodiny u štěměšské hospody, kde vyhrávala vesnická kapela pod vedením opatovského kapelníka Brabence. Zatímco ostatní chlapci si ze dřeva vyřezávali lodičky či vyráběli klukovské zbraně, snažil se Karel zhotovit housle nebo nějaké píšťaly. Jeho tatínek byl v roce 1914 odveden do války, odkud se vrátil až po čtyřech letech. V této době žila rodina bez otce ve veliké bídě. Školní léta Karla Horkého jsou spjata s dvoutřídní štěměšskou školou. Ve škole se jeho zájmy utvářely již konkrétněji a stále zřetelněji vystupovaly jeho sklony umělecké, zvláště hudební a výtvarné.

Jako desetiletý chlapec navštívil s matkou svého strýce Antonína Krulu, římovského kováře, který byl vášnivým hudebním amatérem, jenž ovládal hru na několik hudebních nástrojů. Ten mu poté, co se dozvěděl o jeho hudebních zálibách, daroval starý klarinet. To byl první skutečný hudební nástroj, se kterým se Karel v životě setkal. Zalíbil se i jeho staršímu bratru Antonínovi natolik, že si jej s ním vyměnil za staré, amatérsky vyspravené housle. Tak se začal Antonín učit hrát na klarinet a Karel na housle u svého učitele na obecné škole, mladého Václava Čecha, zaníceného hudebníka, který v poválečné době ve Štěměchách krátce působil. Na různé nástroje vyučoval i několik dalších chlapců, tak byly vytvořeny předpoklady ke vzniku štěměšské kapely. Po odchodu učitele Čecha se tohoto úkolu ujal místní kovář Jan Fojt, někdejší vojenský hudebník, který z mladých nadšenců sestavil vesnickou kapelu. Dvanáctiletý Karel Horký v ní hrál druhé housle. Jan Fojt byl znamenitým hudebníkem, naučil svůj malý orchestr skladby, které ve svém mládí hrával s vojenskou kapelou. Jan Fojt dbal i na úroveň souboru, takže jeho hudba se stala zakrátko vyhlášenou v celém okolí. S účinkováním mladého Horkého měl však dosti potíží, neboť školou povinný chlapec nesměl veřejně s orchestrem vystupovat, zvláště ve večerních hodinách, takže kovářský mistr musel požá-

dat o souhlas i školního inspektora v Třebíči. Náročné studium nástrojové hry a zkoušky ve štěměšské kapele zabíraly Karlu Horkému veškerý volný čas a jeho zájem o hudbu neustále rostl. Přispívala k tomu i škola, kde vedle řídícího učitele Jana Lysáka působili mladí učitelé, všichni však měli k hudbě vřelý vztah a mladého nadaného Karla všestranně podporovali. Patrně ze školy vzešel podnět k rodičům, aby se syn věnoval hudbě jako svému povolání. Rodiče však nemohli synovi zaplatit studia, proto bylo rozhodnuto, že Karel půjde k vojenské hudbě. Ve svých čtrnácti letech se Karel Horký připravil ke zkouškám na klarinet a dne 2. ledna 1924 se rozloučil s rodnými Štěměchami, aby nastoupil jako elév k vojenské hudbě do Znojma.

Léta strávená ve vojenské kapele ve Znojmě měla na orientaci budoucího skladatele rozhodující vliv. Dostal se do ryze hudebního prostředí, měl první fundované učitele v nástrojové hře i v kompozici, získal hlubší základy všeobecného kulturního i hudebního vzdělání. Na klarinet hrál u vojenské hudby krátce, zaujal ho fagot a při nejbližší příležitosti přešel na tento hudební nástroj, který zůstal po dlouhá další léta jeho životním údělem. Kapelník znojemské vojenské hudby kapitán Rudolf Blažek záhy rozpoznal Horkého nadání a často si ho zval ku pomoci, kdy pro dechové obsazení společně upravovali některou z populárních symfonických partitur. Tady se Karel dostal k tajům instrumentace, učil se poznávat charakter a technické možnosti jejich využití v partiturách. Do tohoto období spadají i jeho první kompoziční pokusy, které byly zaměřeny do oblasti dechové hudby, sestávaly se z lidových pochodů, polek a valčíků. Většinu z těchto skladeb autor později v návalu sebekritiky zničil, některé však v opisech u dechových hudeb zůstaly a pochod *Květy Podyjí* se na Znojemsku hraje doposud.

V sedmnácti letech se Karel Horký jako zdatný fagotista stal členem Znojemské filharmonie. Zde se seznámil s dílem Antonína Dvořáka, Bedřicha Smetany, Beethovena. Shlédl poprvé i Verdiho operu *Traviata*, která na něj učinila mimořádný dojem. Zde si uvědomuje, že ve vojenské dechové hudbě nenajde celoživotní naplnění a snaží se uplatnit tam, kam bytostně směřuje celé jeho úsilí – k hudbě symfonické a operní a především ke kompozici. Vidí však, že pouhou intuicí komponovat nelze, proto žádá ředitele hudební školy Alberta Peka o hodiny skladby. Albert Pek zasvěcoval Horkého postupně do základů harmonie, kontrapunktu, formální výstavby instrumentace. S městem Znojmem se rozloučil v roce 1929 jako dvacetiletý, splnil svůj šestiletý smluvní úvazek k vojenské službě, v níž dosáhl hodnosti četaře, rozhodl se hledat uplatnění v orchestru operním nebo symfonickém i za cenu opuštění pevného existenčního zajištění, které vojenská služba skýtala. V době hospodářské krize to byl krok velmi odvážný, žádný orchestr s otevřenou náručí na mladého instrumentalistu nečekal. Trvalo mu pět let, než získal celoroční smlouvu.

Pro Karla Horkého bylo štěstí, že získal na letní měsíce angažmá v lázeňském orchestru v Piešťanech, kam nastoupil v březnu 1930. Nepočetný piešťanský orchestr byl prvním profesionálním symfonickým orchestrem, v němž se Karel Horký uplatnil jako fagotista. Karel Horký psal pro kolonádní koncerty vlastní skladby, v té době vznikají i dva z jeho tří *Horáckých tanců*, které byly později jako jedno z prvních děl uvedeny v brněnském rozhlase. Na zimní měsíce se podařilo Karlu Horkému získat angažmá ve Východočeském divadle v Pardubicích, zde se jako hráč prakticky seznámil s operním dílem jako celkem. Pardubické divadlo však vyhořelo a soubor byl rozpuštěn. Karlu Horkému se naskytla příležitost na rok zastoupit onemocnělého druhého fagotistu brněnské opery Františka Belfína. Pro dvaadvacetiletého Karla Horkého to bylo nejen vítaným řešením existenční situace, ale i zcela mimořádnou příležitostí dostat se alespoň na

čas do tehdejšího vyspělého centra moravské hudební kultury. Brněnská opera měla tehdy již za sebou slavnou éru Františka Neumanna, v níž se soubor vypracoval interpretačně i programově na úroveň předních evropských scén. Na scéně brněnské opery se odehrávaly slavné premiéry Janáčkových oper. Karel Horký si nesmírně vážil příležitosti, které se mu v tomto prvotřídním souboru dostalo, snažil se z ní vytěžit co nejvíce. Především se jej ujal výborný pedagog fagotista Otta Weber, který tehdy vyučoval fagotové hře na brněnské konzervatoři. Na jaře roku 1933 se vrátil František Belfín, a tak se mladý fagotista musel s brněnským orchestrem na čtyři roky rozloučit. Po dobu letních měsíců se vrátil opět ke službě v lázeňském orchestru v Piešťanech, na zimní měsíce získal místo v divadelním orchestru v Českých Budějovicích, kde působil dvě sezóny. Budějovická léta měla pro mladého skladatele velký význam. Do Budějovic dojížděl tehdy hudební skladatel a pianista Vladimír Polívka. Karel Horký u něj po dobu svého působení v jihočeském městě soukromě studoval skladbu. Studiem harmonie, kontrapunktu, instrumentace i skladebné práce u Vladimíra Polívky získal mladý skladatel definitivní jistotu v technické stránce kompozičního umění. V roce 1935 získal celoroční smlouvu v košickém rozhlasovém orchestru, a tak po pětiletém působení v Piešťanech, v Pardubicích, Brně a Českých Budějovicích měl ve svých šestadvaceti letech první stálé místo. Do Košic nastoupil již jako zkušený fagotista a v podstatě hotový skladatel. Programový záběr orchestru byl velmi široký, zahrnoval oblast symfonické hudby, hudbu operní i populární. Po dvou sezónách v Košicích se Karel Horký definitivně dostal do Brna na uprázdněné místo v operním orchestru. Hned po svém nástupu do Brna v roce 1937 se Horký obrátil na nejlepšího žáka Leoše Janáčka, skladatele Pavla Haase, s nímž konzultoval svou skladatelskou činnost. Před začátkem druhé světové války Karel Horký přešel na mistrovskou kompoziční školu do Prahy do třídy profesora Jaroslava Křičky, u něhož ve čtyřiačtyřicátém i absolvoval. Během celého studia byl stále členem divadelního orchestru v Brně.

V pětačtyřicátém roce napsal Karel Horký balet Lastura, které uvedlo brněnské divadlo. Začal také učit na brněnské konzervatoři jako externí učitel. Za několik let pak přijal nabídku a přešel do interního poměru. Externě vyučoval i na JAMU. Hned po osvobození se šestatřicetiletý skladatel a čerstvý brněnský absolvent mistrovské školy zařadil intenzivně do kulturního života. Také se oženil. Manželka Marcela Horká byla baletkou v brněnském divadle. V roce 1949 se mu narodil syn Karel a o dva roky později dcera Marcela. Další léta vyplnil neúnavnou prací v divadelním orchestru a vyučoval hudebně-teoretickým předmětům na brněnské konzervatoři. Zakrátko přistoupila i veřejná práce v nově založeném Svazu skladatelů a později práce v Českém hudebním fondu. Zejména se Karel Horký s plnou intenzitou věnoval vlastní tvorbě. V květnu 1950 se brněnská scéna stala svědkem premiéry první Horkého opery *Jan Hus*, kterou dirigoval Horkého přítel Zdeněk Chalabala. Přes mimořádný úspěch opery s ní Karel Horký nebyl spokojen a přepracoval ji. V roce 1951 napsal Karel Horký balet *Král Ječmínek*. O dva roky později připravil další operu, tentokrát podle Kožíkova románu *Na dolinách svítá*. Sám František Kožík napsal libreto. Vzniklo tak nové významné operní dílo *Hejtman Šarovec*. Tato opera měla premiéry v Brně a v Ústí nad Labem v roce 1953. O čtyři roky později se pod vedením Františka Jílka hrála v Brně přepracovaná opera *Jan Hus*.

V roce 1964 byl Karel Horký jmenován do čela brněnské konzervatoře, kterou vedl úspěšně po dobu deseti let do roku 1974, kdy odešel do důchodu. Ve škole se Karel Horký věnoval intenzívně i vlastní pedagogické práci. Své životní poslání viděl v tom, že své umělecké zkušenosti předá mladým tvůrcům. Škole věnoval i řadu svých kompozičních prací. Jako operní skladatel se na dlouhou dobu patnácti let odmlčel. Tím intenzivněji se věnoval jiným skladebným oborům – od tvorby písňové přes díla komorní až ke svým prvním symfoniím. Během této doby usilovně hledal vhodné libreto pro svou další operu. Našel je v hamletovské tématice hry předčasně tragicky zahynuvšího brněnského dramatika Miloše Rejnuše, na jejíž motivy napsal svou třetí operu *Jed z Elsinoru*. Byla to opera o třech dějstvích a premiéru měla ve Státním divadle v Brně pod vedením dirigenta Václava Noska dne 11. listopadu 1969. Karel Horký ji věnoval jubileu založení brněnské konzervatoře. Byla to současně první původní premiéra opery českého skladatele v nové divadelní budově. Sám Karel Horký považoval operu *Jed z Elsinoru* za svou nejzdařilejší, a to i díky výbornému libretu Václava Renče.

Rozsáhlá a neméně významná je rovněž Horkého tvorba komorní, z ní jmenuji alespoň čtyři smyčcové kvartety, několik sonatin pro různé nástroje, písňový cyklus *Puklá váza, Tři skladby pro klavír a Nonet*. Orchestrální tvorbu reprezentují čtyři symfonie a symfonická báseň *Klytia*. Napsal také několik velkých vokálně instrumentálních skladeb, např. kantátu *Český sen*, symfonický obraz *Dimitrov* a řadu instrumentálních koncertů s doprovodem orchestru. Mezi další skladby patří *Rodný kraj* a *Horácké tance*.

Odchodem do důchodu však Horkého veřejná činnost zdaleka nekončila. Působil ve Svazu československých skladatelů a koncertních umělců. Plynule s touto činností pokračovala i jeho tvorba. V roce 1975 měla premiéru jeho čtvrtá opera *Svítání.* Byla to opera o dvou dějstvích na libreto Jaroslava Nezvala. Jaroslav Nezval napsal libreto na motivy románu Antonína Zápotockého *Vstanou noví bojovníci.*

V září roku 1974 je v Kronice obce Štěměch zmínka o Karlu Horkém a jeho 65. narozeninách. Při Horkého návštěvě Štěměch mu k jeho životnímu jubileu předali zástupci MNV čestné občanství obce Štěměchy, které bylo symbolizované předáním klíče od rodné vesnice. Na jeho počest byla také uspořádána slavnost v kulturním domě. V roce 1976 koupil Karel Horký svůj rodný domek ve Štěměchách. Od jeho dětství vystřídal několik majitelů a od posledního jej Karel Horký odkoupil a velmi pěkně upravil. Navštěvoval také své dvě sestry. Karel Horký pobýval ve Štěměchách často. Zde odpočíval, chodil na dlouhé procházky po okolí a hlavně se zde věnoval své druhé veliké zálibě – vyřezávání ze dřeva. Do Štěměch brával i svá dvě vnoučata Káju a Klárku. Byly to děti jeho syna Karla, který pracoval v Československém rozhlase.

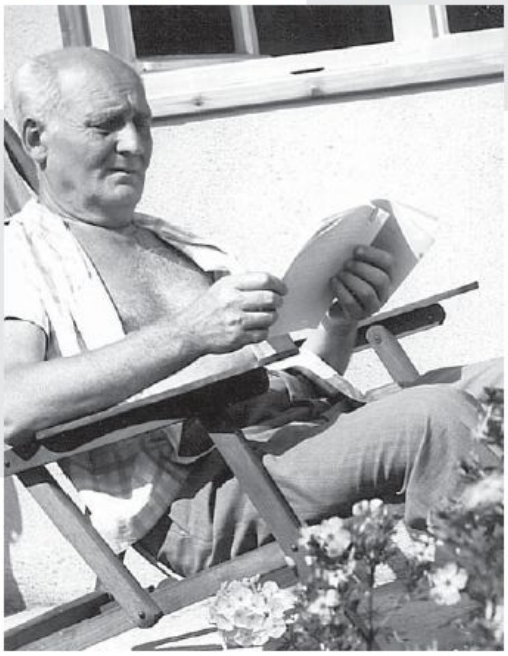

Pátá a poslední opera Karla Horkého *Atlantida* vznikala v letech 1979 – 1980. Karel Horký byl jedním z pěti skladatelů, kteří byli vyzváni k vytvoření operního díla k nadcházející oslavě stoletého jubilea založení Národního divadla. Karla Horkého nabídka velmi potěšila a poctila. Jako námět svého pátého operního díla si zvolil Nezvalovo básnické drama *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou.* Zaujala ho prastará báje o zániku vysoké civilizace. Ke spolupráci si autor přibral Evu Bezděkovou, která Nezvalovo drama zpracovala do podoby operního libreta. Premiérově bylo dílo uvedeno v rámci oslav Roku českého divadla a k 100. výročí otevření pražského Národního divadla dne 30. září 1983 na scéně Janáčkova divadla v Brně. Téma o sebezničení jedné vyspělé civilizace bylo aktuální v padesátých letech, kdy Vítězslav Nezval svou *Atlantidu* napsal, bylo toto téma aktuální i v letech osmdesátých, je v současné době a bude i v letech nadcházejících. Karel Horký chtěl svým dílem pozvednout varující hlas proti zneužití atomových zbraní a válečným katastrofám. Opera byla velmi úspěšná u diváků i kritiků.

Zbývající léta svého života prožil Karel Horký střídavě ve Štěměchách i v Brně. Obdržel Cenu osvobození města Brna, krajskou Cenu Leoše Janáčka, propůjčena mu byla i státní vyznamenání a také titul zasloužilý umělec.

Karel Horký zemřel dne 27. listopadu roku 1988 ve věku 79 let. Dne 5. prosince se s ním rozloučilo město Brno, jehož byl významnou hudební a kulturní osobností déle než padesát roků. I někteří občané naší vesnice doprovodili tohoto slavného štěměšského rodáka na jeho poslední cestě. Odešel v něm nejen velký umělec, ale především skromný, sebekritický, citlivý a ušlechtilý člověk, syn naší Vysočiny.

VÝVOJ POČTU OBYVATEL A DOMŮ

ROK	POČET OBYVATEL	POČET DOMŮ	POČET OBYV. V DOMĚ	ROK	POČET OBYVATEL	POČET DOMŮ	POČET OBYV. V DOMĚ
1657		15		2000	323	126	3
1793	308	34	9	2001	323		
1850	445	34	13	2002	312	134	2
1869	486	87	6	2003	305		
1880	525	73	7	2004	302		
1890	530	73	7	2005	305		
1900	502	72	7	2006	305		
1910	546	79	7	2007	298	137	2
1921	536	83	6	2008	306	139	2
1930	518	93	6				
1950	462	106	4				
1961	485	105	5				
1970	440	115	4				
1980	379	150	3				
1991	319	126	3				

STAV OBYVATEL K 30.6.2009			**305**
Z TOHO	ŽENY		142
	MUŽI		163
Z TOHO	OBYVATELÉ VE VĚKU	DO 6 LET	22
		DO 15 LET	32
		DO 20 LET	14
		DO 50 LET	115
		DO 60 LET	48
		DO 70 LET	41
		DO 80 LET	20
		DO 90 LET	12
		NAD 90 LET	1
PRŮMĚRNÝ VĚK			**42**

STAROSTOVÉ OBCE A PŘEDSEDOVÉ MNV

František Hobza	1878 - 1896
Antonín Pecka	1896 - 1911
Jan Dokulil	1911 - 1919
František Sochna	1919 - 1923
Josef Dokulil	1923 - 1927
Josef Šabacký	1927 - 1938
Josef Kovář	1938 - 1945
Karel Heinige	1945
Josef Fenik	1945 - 1950
Ladislav Svoboda	1950 - 1954
Václav Pařízek	1954 - 1976
Emil Zvěřina	1976 - 1980
František Kalina (Předín)	1980 - 1990
Josef Bazala (předseda OV)	1980 - 1990
Pavel Bobek	1990 - 1994
Marie Báňová	1994 - 2002
Petr Bobek	2002 - 2006
Marie Báňová	2006 - doposud (2009)

ŘÍDÍCÍ UČITELÉ, ŘEDITELÉ A UČITELÉ ŠTĚMĚŠSKÉ ŠKOLY

ŘÍDÍCÍ UČITELÉ A ŘEDITELÉ

Martin Rýček	1864 - 1884
Josef Hybášek	1884 - 1913
Jan Lysák	1913 - 1924
Ladislav Schneider	14. 8. 1924 - 1. 9. 1924
Marie Weignerová	1. 9. 1924 - 1. 10. 1924
Stanislav Černý	1. 10. 1924 - 30. 6. 1925
František Nevosad	1. 9. 1925 - 31. 1. 1926
Marie Weignerová	1. 2. 1926 - 30. 6. 1926
Bohumil Jonáš	1926 - 1929
Václav Čermák	1929 - 1930
Karel Heinige	1930 - 1945
Antonín Hons	1945 - 1946
Marie Tepříková	1946
Richard Urbášek	1946 - 1959
František Kuneš	1959 - 1974
Alenka Kunešová	1974 - 1976

UČITELÉ

Ferdinand Volas	1889 - 1899
Augustin Komárek	1899 - 1905
František Rodva	1905 - 1910
Alois Šmikmátor	1910 - 1914
Antonín Polák	1914 - 1919
Vincenc Čech	1919 - 1920
Alois Vidlák	1921
Vilém Marek	1921
Josef Vala	1922
Josef Dufek	1923
Antnonie Salašová	1921 - 1924
Karel Kabátek	1923 - 1926
Květoslava Hostašová	1924 - 1925
Marie Smejkalová	1925 - 1926
František Veselík	1926 - 1928
Jan Kula	1928
Marie Jonášová	1926 - 1929
Anna Dokulilová	1928 - 1930
Marie Koudelková	1929 - 1945
Růžena Jarošová	1930 - 1932
Anežka Svobodová	1932 - 1936
Anna Machovcová	1936 - 1938
Augustin Brabenec	1938 - 1944
Antonín Hons	1938 - 1945
Miluše Komárková	1950 - 1959
Alenka Kunešová	1959 - 1974